

RAADSADVIES

ZAAKNUMMER	BEHANDELEND AMBTENAAR	AFDELING	PORT. HOUDER
3523884	Knol, Annemieke	SBO-SR	Claudio Bruggink
ONDERWERP			
3523884 - Duurzaam Hengelo. Koers richting 2050			

BESLUIT

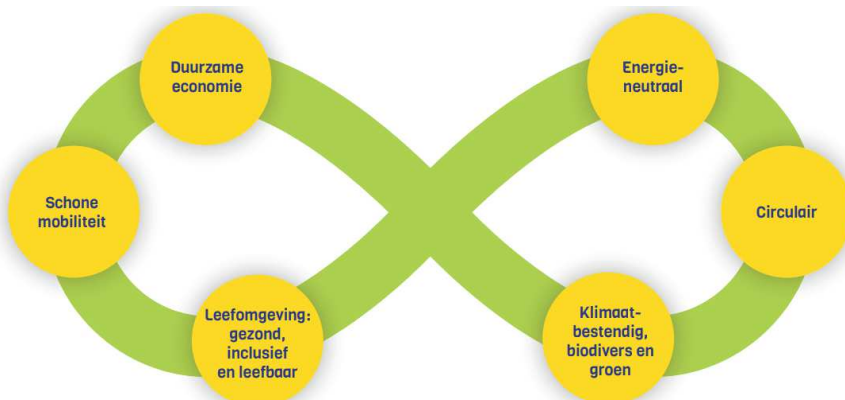
Het visiedocument 'Duurzaam Hengelo. Koers richting 2050' vast te stellen en als inbreng mee te nemen in de Omgevingsvisie.

INLEIDING

Inleiding

Duurzaam Hengelo. Koers richting 2050 is tot stand gekomen op verzoek van de gemeenteraad in haar wens naar een meer integrale visie op duurzaamheid. Hiertoe is het concept *Contouren Hengelo nu voor de toekomst. Duurzaam kompas 2050* en verder in een beeldvormende politieke markt van de raad besproken.

Naar aanleiding hiervan is dat concept nader aangescherpt, verhelderd, voorzien van concrete beelden en omgewerkt naar het overkoepelende document *Duurzaam Hengelo. Koers richting 2050. Duurzaam Hengelo. Koers richting 2050* omvat het totaalbeeld van duurzaamheid. Deze bundeling laat zien dat duurzaamheid een grote opgave is in Hengelo en dat de gemeente daarin slechts één van de partijen is die hierin een bijdrage levert. Maar ook dat deze duurzaamheidstrein rijdt en de beelden maken zichtbaar dat er al van alles gebeurt voor duurzaamheid in Hengelo.

Hengelo is een stad van verbinding: qua infrastructuur in de regio, sociaal én voor duurzaamheid. De kern van *Duurzaam Hengelo* is het Hengelose Achtje. Dit oneindigheidsteken geeft hier de duurzaamheidskringloop met de relatie tussen mens en omgeving weer en de weergegeven thema's zijn hierbij belangrijk. Dit model vormt onze leidraad voor de overgang naar een duurzaam Hengelo.

Duurzaam Hengelo. Koers richting 2050 laat ook de verplichtingen zien waar we in hoofdlijnen voor duurzaamheid aan hebben te voldoen vanuit Europa en van rijkswege. Het bundelt het bestaand beleid en de gezamenlijke thema's waarmee we verder aan de slag gaan met de samenleving en maakt zichtbaar dat we werk voor duurzaamheid te doen hebben.

Op het gebied van klimaat zijn we al druk bezig. Voor energie zetten we belangrijke stappen met ons programma nieuwe energie. Met circulariteit bevinden we ons nog meer in een beginstadium van de weg die we hebben te gaan naar een circulaire samenleving met een duurzame economie. Met werken aan onze leefomgeving, voor gezondheid en leefbaarheid, hebben we als lokale overheid een verschil te maken, waarbij gevarieerd groen, schone mobiliteit en schone lucht nodig zijn. Dit maakt meteen de samenhang duidelijk en de waarde van een omvattend beeld. Onze opgave is een duurzaam Hengelo de komende jaren verder in te kleuren en daadwerkelijk vorm te geven.

ARGUMENTEN

1.1 Wens gemeenteraad integrale visie op duurzaamheid

Duurzaam Hengelo. Koers richting 2050 voorziet in de wens van de gemeenteraad tot een beleidsdocument met een integrale brede visie op duurzaamheid.

1.2 Urgentie opgave, verplichtingen landelijk en van Europa en omvang maatregelen

De duurzaamheidsopgave is urgent en ingewikkeld. Door de directe gevolgen als we niet verduurzamen. Maar ook door de verplichtingen die Europa en de rijksoverheid ons stellen om aan bepaalde doelstellingen te voldoen. Dat betekent dat we actie moeten ondernemen. Bovendien is de omvang van te nemen maatregelen groot. Dit maakt een samenhangend toekomstbeeld van duurzaamheid belangrijk.

1.3 Referentiekader voor uitwerking en participatie duurzaamheid

Duurzaam Hengelo. Koers richting 2050 schept een totaalbeeld van onze duurzaamheidsambitie dat te gebruiken is als referentiekader. Dat helpt bij de verdere kaderstelling, concrete uitwerking, participatie en werkverdeling op de verschillende deelonderwerpen en bij zicht op de voortgang die we maken met verduurzaming.

1.4 Bijdrage aan Global Goals

Met *Duurzaam Hengelo. Koers richting 2050* werkt de gemeente ook verder aan de Global Goals die zij omarmd heeft.

1.5 Inbreng Omgevingsvisie

Duurzaam Hengelo. Koers richting 2050 dient als inbreng voor de Omgevingsvisie en verder beleid.

KANTTEKENINGEN

Kanttekeningen

1.1 Gemeente niet alleen verantwoordelijk

Door als gemeente *Duurzaam Hengelo. Koers richting 2050* op stellen kan het misverstand ontstaan dat de gemeente geheel verantwoordelijk is voor de verduurzaming van Hengelo. Met *Duurzaam Hengelo* maken we duidelijk wat we als opgave zien en we ondervangen dit misverstand door afspraken te maken en hier met de samenleving aan te werken.

In feite is de verduurzaming van Hengelo een gedeelde verantwoordelijkheid van de gemeente met andere overheden, inwoners, bedrijven en overige organisaties. Voor de bijdrage van de gemeente dragen de bestuurders vanuit collegiaal bestuur verantwoordelijkheid waarbij de verschillende portefeuillehouders aanspreekbaar zijn voor de onderdelen die hun portefeuille betreffen.

1.2 Gecombineerde participatie

Er zijn veel participatietrajecten geweest op de verschillende duurzaamheidsthema's. Zoals de inbreng van inwoners en partijen bij:

- de werkplaatsen transitie warmte,
- klimaatdialogen,
- bijeenkomsten opwekking duurzame energie
- koersnota mobiliteit en
- Omgevingsvisie Hart van Hengelo.

Die hebben we samengebracht door het opstellen van de *Duurzaam Hengelo. Koers richting 2050*. Daarnaast hebben we gesproken met Hengelose partijen zoals Welbions en Twence. Inwoners hebben we ook gepolst via ons Hengelo panel en de duurzaamheidsmarkt dit najaar.

Participatie gaat verder plaatsvinden op de uitwerking van de deelonderwerpen die van belang zijn voor *Duurzaam Hengelo* (zie vervolg) zoals onder andere de Omgevingsvisie stedelijk gebied, Wijkuitvoeringsplannen voor de warmtetransitie en de uitwerking van het Transformatieplan; voor een toekomstbestendig sociaal domein voor Hengelo. We volgen het denkkader participatie, zoals vastgesteld door uw raad. Verder willen we met de samenleving aan tafel door een duurzame denktank te starten en gaan we bekijken hoe we 'het stille midden' beter kunnen horen rond duurzaamheid.

1.3 Middelen

Op het gebied van energie en klimaat zijn al middelen beschikbaar gekomen. Inmiddels is duidelijk dat ook de komende jaren middelen beschikbaar worden gesteld, voor met name menskracht voor de energietransitie, waarmee we verder aan de slag gaan. Voor de hele opgave van verduurzaming zijn veel middelen nodig. We hebben nog niet goed in beeld hoeveel middelen totaal nodig zijn maar we zien wel dat het huidige budget natuurlijk alleen een deel is van wat nodig is voor de ambitie naar 2050. Rijksmiddelen zijn voorwaardelijk en noodzakelijk voor de uitvoering zoals in de zomerbrief vermeld staat. We wachten niet af tot de totale middelen voor handen zijn maar gaan waar mogelijk aan de slag en proberen daarmee juist de verder benodigde middelen te genereren.

1.4 2050 lijkt ver maar grootschalige actie is nu nodig

Het risico met dit perspectief op 2050 is dat we nu nog onvoldoende in actie komen. Europa en rijksoverheid hanteren ook 2050. Omdat we daarnaast beseffen dat niet alles morgen uitgevoerd hoeft te zijn, hebben we onze ambitie op 2050 gericht. In de uitwerking gaan we wel mijlpalen benoemen op weg daar naartoe om voldoende snelheid te maken en te zorgen dat we onze doelen halen. Dit doen Europa en het Rijk ook.

VERVOLG

Invulling en uitwerking

Aankomende jaren wordt *Duurzaam Hengelo* verder uitgewerkt en omgezet in beleid en realisatie, waarbij participatie met onze samenleving van groot belang is. Besluitvorming hierover vindt voor zover nodig plaats via separate college- en raadsvoorstellen vanuit de diverse themagebieden. Er komt een strategisch programma duurzaamheid en er vindt capaciteitsuitbreiding plaats voor duurzaamheid in 2023.

Een aantal van de werkzaamheden waarbij duurzaamheid prominent is voor dit jaar:

- In het eerste kwartaal van 2023 het jaar- en bestedingsplan duurzaamheid, een actueel overzicht van te verwachten bestuurlijke documenten inzake duurzaamheid en capaciteitsuitbreiding;
- Uitvoering bereiken van verduurzamingsmaatregelen en bijbehorende laagdrempelige participatie en communicatie zoals voor de kwetsbare doelgroep;
- Samenwerking, afspraken, betrokkenheid over duurzaamheid verder vormgeven in en met de Hengelose samenleving;
- Verder organisatiebreed aan de slag met de focuspunten uit *Duurzaam Hengelo*;
- Samenstelling dashboard voor monitoring van brede duurzaamheid;
- Lobby en samenwerking met andere Twentse gemeenten voor duurzaamheid en werving van aanvullende middelen;
- Verdere stukken ter besluitvorming
- Bestuurlijke stukken waarin dit besluit doorwerkt zijn o.a. Kader Omgevingsvisie Stedelijk gebied, het Warmteprogramma, het Energiebespaarplan, Wijkuitvoeringsplan Nijverheid en RES 2.0, Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie, het Programma Water en riolering, Integraal Huisvestingsplan Onderwijs.

Communicatie

Met een persbericht en via social media brengen we inwoners en onze verdere omgeving op de hoogte van *Duurzaam Hengelo. Koers richting 2050*. Met verdere communicatie gaan we bij onze inwoners aandacht vragen voor duurzaam Hengelo en hun rol bij de verdere realisatie. Verder komt er een beeldende publiekssamenvatting met het duurzaamheidsachtje beschikbaar.

Participatie

Duurzaam Hengelo is een bundeling van de vele onderwerpen binnen duurzaamheid waarop al participatie heeft plaatsgevonden. Deze bundeling zorgt voor een totaal beeld op het terrein van duurzaamheid en geeft ook zicht op welke deelonderwerpen nog verder uitgewerkt moeten worden. Participatie gaat verder plaatsvinden (zoals hiervoor benoemd) op de uitwerking van de deelonderwerpen die van belang zijn voor *Duurzaam Hengelo* zoals onder andere de Omgevingsvisie stedelijk gebied, Wijkuitvoeringsplannen voor de warmtetransitie en de uitwerking van het Transformatieplan; voor een toekomstbestendig sociaal domein voor Hengelo. We volgen het denkkader participatie. De participatie bij duurzaamheid in brede zin gaan we op een praktische manier nader vormgeven. Dit op basis van de *Duurzaam Hengelo. Koers richting 2050* zoals met de denktank duurzaamheid en door te bekijken hoe we 'het stille midden' beter kunnen horen rond duurzaamheid.

Financiën

Voor duurzaamheid zijn op verschillende deelonderwerpen middelen beschikbaar waardoor we nu verder aan de slag kunnen. Voor het onderdeel energietransitie zijn de nu bekende middelen in de bijlage weergegeven. Er volgt hiervoor binnenkort een bestedingsplan. Verdere benodigde middelen dienen we in de loop van de jaren te concretiseren en ter beschikking te krijgen uit diverse bronnen zoals rijksbijdragen, subsidies en gemeentelijke middelen. In de zomerbrief 2023 zal dit nader worden uitgewerkt.

BIJLAGEN

Bijlage 1: Duurzaam Hengelo. Koers richting 2050

Bijlage 2: Middelen duurzaamheid onderdeel energietransitie

RAADSBSLUIT

ZAAKNUMMER	BEHANDELEND AMBTENAAR	SECTOR	PORT. HOUDER
3523884	Knol, Annemieke	SBO-SR	Claudio Bruggink
ONDERWERP			
3523884 - Duurzaam Hengelo. Koers richting 2050			

DE RAAD VAN DE GEMEENTE HENGELO BESLUIT:

Het visiedocument 'Duurzaam Hengelo. Koers richting 2050' vast te stellen en als inbreng mee te nemen in de Omgevingsvisie.

PUBLIEKSVRIENDELIJKE SAMENVATTING

De gemeenteraad wordt voorgesteld het visiedocument 'Duurzaam Hengelo. Koers richting 2050' als leidraad te gebruiken naar een Duurzaam Hengelo. Hierbij spelen zes thema's een belangrijke rol. Deze vind je terug in de kringloop van het Hengelose Achtje. Dit document vormt de paraplu en geeft ons richting om samen als stad te groeien naar een duurzaam Hengelo.

DE GEMEENTERAAD VAN HENGELO,

DATUM

De griffier

De voorzitter

Duurzaam Hengelo

Koers richting 2050

December 2022

www.hengelo.nl

Gemeente
Hengelo

Inhoud

Voorwoord – Samen op weg naar een duurzame toekomst	3
1. Inleiding	6
1.1 Wat is er aan de hand?	6
1.2 Maar wat is duurzaamheid eigenlijk?	6
1.3 People, Planet, Prosperity	6
1.4 Contouren Duurzaam Hengelo	7
1.5 Leeswijzer	7
2. Wat zijn we verplicht in het kader van duurzaamheid?	8
2.1 Global Goals	8
2.2 Internationaal Klimaatakkoord en Europees beleid	8
2.3 Nationaal beleid	9
3. Wat vindt Hengelo belangrijk?	10
3.1 Koers Hengelo	10
3.2 Visie: de overgang naar een duurzaam Hengelo in 2050	11
3.3 Het Hengelose Achtje uitgewerkt	12
3.3.1 Energieneutraal	12
3.3.2 Circulair	14
3.3.3 Klimaatbestendig, biodivers en groen	15
3.3.4 Leefomgeving: gezond, inclusief en leefbaar	17
3.3.5 Schone mobiliteit	18
3.3.6 Duurzame economie	20
3.4 Gemeente Hengelo als duurzame speler	21
3.5 Participatie en communicatie	22
4. Hoe gaan we nu verder met duurzaamheid?	24
4.1 We kunnen en willen het niet alleen!	24
4.2 Uitvoering geven aan de Contouren Duurzaam Hengelo 2050	24
4.3 Omgevingsvisie Hengelo	24
4.4 Uitwerking in programma's	24
4.5 Monitoring	25
4.6 Middelen	25
4.7 2050	25
Bijlage 1 Global goals en het Hengelose Achtje	26
Bijlage 2 Participatie: resultaten Hengelose klimaatpraat	27
Bijlage 3 Bronnen en referenties	28

Voorwoord

Samen op weg naar een duurzame toekomst

Onze aarde is een planeet om zuinig op te zijn. De aarde voorziet ons steeds opnieuw van grondstoffen en een leefomgeving waar ook onze gemeente op kan draaien. Grondstoffen zoals bouwmaterialen of onderdelen voor elektronische apparatuur worden echter steeds schaarser.

Klimaatverandering en de gevolgen hiervan houden ons ook flink bezig. De temperatuur op aarde stijgt, omdat steeds meer broeikasgassen zoals CO₂ in de lucht komen. Wereldwijd zien we de gevolgen. Extreme regelval zorgt voor wateroverlast. De hete en droge zomers confronteren ons met extreme hitte. En de zeespiegel blijft stijgen. En zo zijn er nog tal van voorbeelden te noemen waarbij de klimaatverandering een rol speelt in ons dagelijkse leven. Ook voor ons in Hengelo.

Dit heeft invloed op alle aspecten van ons leven. Onze dagelijkse manieren van wonen, werken, ondernemen en recreëren staan onder druk.

Daarom is het voor ons allemaal belangrijk vaart te maken met het grondig verduurzamen van onze gemeente. Met als een van de uitdagingen om deze klimaatneutraal te maken. Dat geeft ons de kans om het tij te keren en te werken aan een nieuw, duurzaam perspectief voor Hengelo. Dit vergt diepgaande veranderingen. Hoogleraar transitiekunde Jan Rotmans vat de uitdaging goed samen: "We leven niet in een tijdperk van verandering maar in een verandering van tijdperk".

Duurzaam Hengelo. Koers richting 2050 maakt onderdeel uit van een reis die we al gestart zijn in Hengelo, maar waarvan we het grootste deel nog voor de boeg hebben. In dit document vind je dan ook geen gedetailleerde plannen. Je leest hier de hoofdlijnen van onze visie op duurzaamheid. Het is een koersdocument waarin we de richting schetsen die we uit willen. Omdat we samen echt werk van duurzaamheid willen en moeten maken. De duurzame ontwikkelingsdoelen (Global Goals) inspireren ons daarbij. Met doelen zoals verantwoorde consumptie en productie. Dat gaat dus ook over onze keukentafel en manier van vervoeren. Over elk product dat we kopen.

Het kan ons helpen koersvast te blijven, ook over de decennia heen, gericht op de lange termijn. We willen niet overdoen wat er al gebeurt, maar met deze contouren leggen we de verbinding. Tussen de verschillende onderdelen zoals energieomschakeling en aanpassing aan klimaatverandering, maar ook met andere zoals wonen. Als basis om duurzaamheid juist te versterken en robuust deel van onze gemeente te maken.

Het geeft ons aanknopingspunten om samen in gesprek te gaan om te bepalen waar we intensiever op kunnen inzetten en prioriteit aan geven. We kijken vanuit deze brede blik waar we op onderdelen méér kunnen doen, zoals voor circulariteit en energie.

Als gemeente dragen we de verantwoordelijkheid om het goede voorbeeld te geven, maar we kunnen het niet alleen. We moeten het samen doen. Met inwoners, ondernemers, kennisinstanties en maatschappelijke organisaties. Dit kan alleen maar met innovatieve ideeën. Als er één gemeente in staat is om hightechinnovaties te creëren, dan is Hengelo dat!

We gaan op weg naar een duurzame toekomst voor Hengelo waarin de kwaliteit van het leven voor de mensen nu en de generaties na ons gewaarborgd is.

Claudio Bruggink,
Wethouder Duurzaamheid gemeente Hengelo

Duurzaam Hengelo

Doel: in 2050 is Hengelo een duurzame gemeente

In *Duurzaam Hengelo. Koers richting 2050* lees je de koers die de gemeente de komende jaren wil varen op het gebied van duurzaamheid. We schetsen een beeld van Duurzaam Hengelo en geven aan waar we op richten om de Hengelse duurzaamheidsdoelen te halen en bij te dragen aan de landelijke, Europese en wereldwijde klimaatdoelen.

We werken met het 'Hengelose Achtje'. Het achtje als kringloop dat het oneindigheidssymbool vormt met zes thema's die elkaar versterken en samen bijdragen aan een duurzame gemeente. Duurzaamheid is iets wat ons allemaal aangaat; iedere inwoner, elk bedrijf, iedere organisatie en iedere medewerker van de gemeente. We pakken kansen om met alle partijen samen te werken aan een duurzaam Hengelo, voor nu en de toekomst.

Acht uitgangspunten

Deze duurzaamheidsvisie geeft de koers van Hengelo aan. Maar de route kan veranderen. Onderstaande punten zijn de uitgangspunten naar een duurzaam Hengelo in 2050.

1. We doen het hier samen als gemeente. En netwerken van lokaal tot internationaal.
2. Rol overheid: ondersteunen, samenwerken, reguleren, realiseren.
3. We doen het slim en lerend, creatief en innovatief.
4. We doen het mens- en natuurinclusief.
5. Integraal, multifunctioneel en flexibel ruimtegebruik.
6. Maatschappelijke waarde gebruiken voor afweging.
7. Kansen pakken en creëren.
8. Participeren, communiceren en uitnodigen met gedrag als basis.

People, planet, prosperity

Duurzaamheid gaat om het evenwicht tussen mens, milieu en welvaart, ook wel bekend als de '3 p's': people, planet, prosperity. Duurzaamheid is zorgen dat de aarde bewoonbaar blijft, nu en in de toekomst.

Koers Hengelo

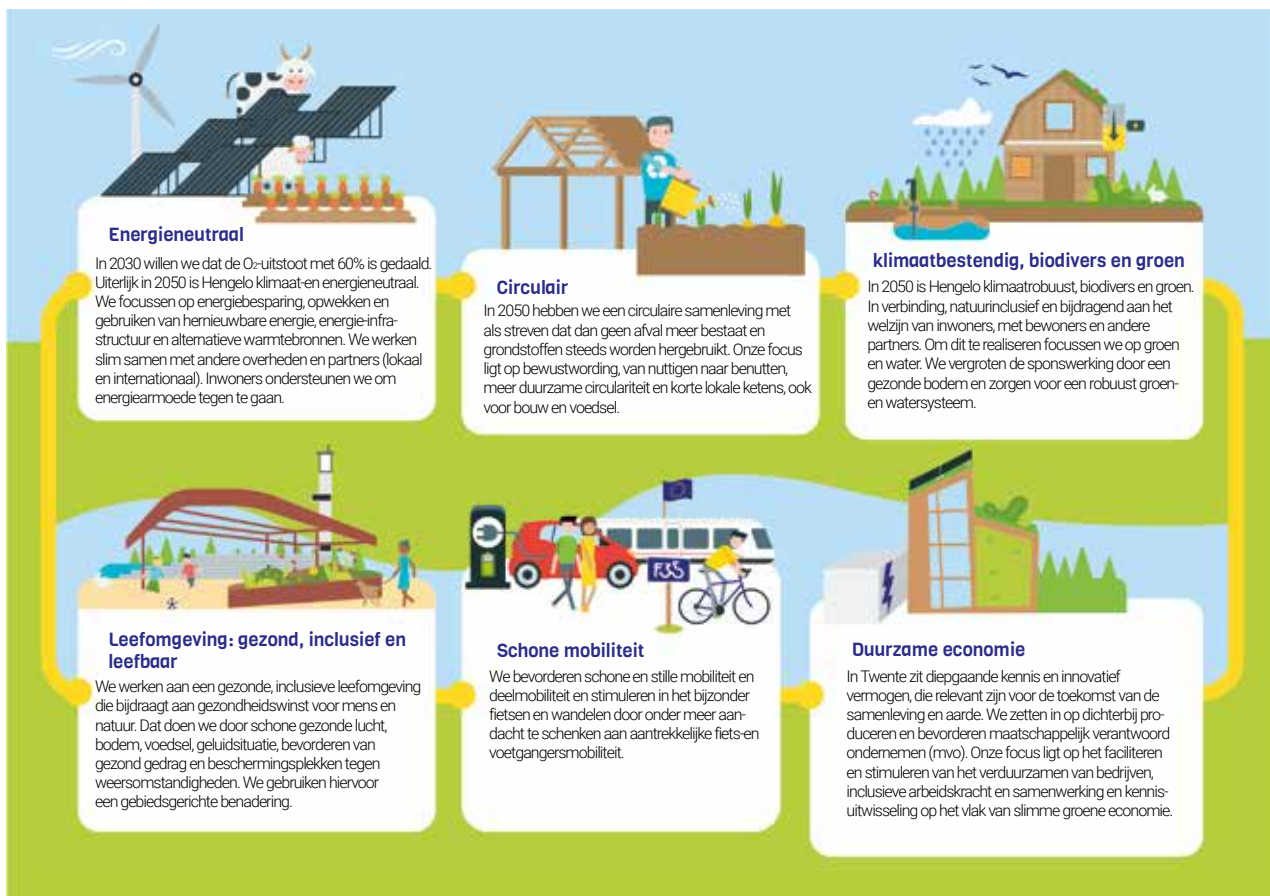
In de koers Hengelo 2040 is beschreven wat voor gemeente Hengelo in 2040 wil zijn: een stad waar duurzaamheid en circulaire economie een vanzelfsprekend onderdeel zijn van onze toptechnologie. Een veilige woon- en techniekstad waar het in de wijken prettig leven en verblijven is. Een bereikbare, aantrekkelijke, bruisende stad met veel groen en water. Duurzaamheid past bij Hengelo als wederopbouwstad, sociale stad, high-tech-industriestad en gunstig gelegen stad in de Euregio.

Zes thema's

1. Energieneutraal

Het doel is om in 2030 de de CO₂-uitstoot terug te dringen met 60%. En in 2050 is Hengelo volledig klimaat- en energieneutraal. Klimaatneutraal betekent geen netto-uitstoot van CO₂ en andere broeikasgassen zoals methaan. Energie-neutraal betekent dat er net zoveel energie in- als uitgaat op jaarbasis.

De focus ligt op energiebesparing (zoals het isoleren van woningen), opwekken en gebruiken van hernieuwbare energie, energie-infrastructuur en alternatieve warmtebronnen (zoals restwarmte en elektrische oplossingen). Hengelo werkt slim samen met andere overheden en partners (lokaal en internationaal). Inwoners worden ondersteund om energiearmoede tegen te gaan.

2.Circulair

In 2050 hebben we een circulaire samenleving met als streven dat dan geen afval meer bestaat en grondstoffen steeds worden hergebruikt (de kringloopbenadering). Hengelo bevordert het gebruik van lokale grondstoffen en lokale productie in korte ketens (ook op het gebied van voedsel). Dit is goed voor de lokale economie en werkgelegenheid. De focus ligt op bewustwording: van nuttigen naar benutten en van consumeren naar consuminderen. In 2030 is het restafval verminderd tot maximaal 50 kilo per inwoner per jaar. We bevorderen duurzaam en circulair bouwen. Zelf bouwen we alleen nog maar energieneutraal.

3.Klimaatbestendig, biodivers en groen

In 2050 is Hengelo klimaatrobust, biodivers en groen. We treffen maatregelen voor kwetsbare plekken voor klimaat effecten zoals hitte, droogte, wateroverlast en overstromingen. Dit doen we met water en groen. Zo vergroten we de sponswerking van de bodem en werken we aan meer biodiversiteit en groene verbindingen in de gemeente. We dragen bij aan het welzijn van inwoners, en werken samen met bewoners en andere partners. Bij nieuwbouw houden we rekening met biodiversiteit, groen en een efficiënte waterhuishouding. Zodat Hengelo een prettige plek blijft om te (gaan) wonen, werken en recreëren.

4.Leefomgeving: gezond, inclusief en leefbaar

We werken aan een gezonde, inclusieve leefomgeving die bijdraagt aan gezondheidswinst voor mens en natuur. Dat doen we door schone gezonde lucht, bodem, voedsel, geluidssituatie en het bevorderen van gezond gedrag en beschermingsplekken tegen weeromstandigheden. We gebruiken hiervoor een gebiedsgerichte benadering.

5.Schone mobiliteit

We bevorderen schone en stille mobiliteit en deelmobiliteit en stimuleren in het bijzonder fietsen en wandelen door onder meer aandacht te schenken aan aantrekkelijke

fiets- en voetgangersmobiliteit. We zorgen uiterlijk in 2030 voor een zero-emissiebinnenstad; dus zonder uitstoot van schadelijke stoffen van bijvoorbeeld auto's, vrachtwagens en bestelbussen.

6.Duurzame economie

In Twente zit diepgaande kennis en innovatief vermogen, die relevant zijn voor de toekomst van de samenleving en aarde. We zetten in op dichterbij produceren en bevorderen maatschappelijk verantwoord ondernemen (mvo) aan de hand van duurzame ontwikkelingsdoelen (Global Goals). Onze focus ligt op het faciliteren en stimuleren van het verduurzamen van bedrijven. In een groene technologische topregio werken we samen aan Bruto Twents Geluk. We investeren in goed opgeleide vakmensen en kenniswerkers.

We geven het goede voorbeeld

De gemeente Hengelo wil zich in alle facetten ontwikkelen tot een duurzaam bedrijf en organisatie. We verduurzamen ons vastgoed. We zorgen samen met andere Twentse overheden voor duurzame inkoop en aanbestedingen. Ons speerpunt is maatschappelijk verantwoord inkopen (mvi). We integreren duurzaamheid in ons personeelsbeleid.

Participatie en communicatie

We betrekken iedereen in Hengelo bij duurzaamheid. Dat doen we door in te zetten op: positiviteit, participatie, gedragsverandering en een overkoepelende informatievoorziening. We stimuleren de capaciteit (weten wat er speelt en wat je moet doen), motivatie (de wil om te veranderen) en gelegenheid (de omstandigheden om het gedrag te kunnen uitvoeren) van inwoners. We luisteren naar het stille midden en communiceren en adviseren op maat. We zetten een duurzame denktank op met inwoners, ambtenaren, kennisinstellingen, bedrijven en organisaties.

We kunnen en willen het niet alleen! In 2050 zit duurzaam denken en doen in het DNA van ons allemaal.

1. Inleiding

Voor je ligt *Duurzaam Hengelo. Koers richting 2050*, de duurzaamheidsvisie van de gemeente Hengelo. In dit document lees je de koers die de gemeente wil volgen om de Hengelose duurzaamheidsdoelen te halen en bij te dragen aan de landelijke, Europese en wereldwijde klimaatdoelen.

We zijn ons ervan bewust dat de verduurzaming van Hengelo een enorme verandering betekent in ons gedrag en leefwijze als Hengelose samenleving. Verandering kost moeite en brengt weerstand met zich mee maar ook nieuwe kansen⁰. De gemeente is onderdeel van de Hengelose samenleving. Daarom vinden we participatie van inwoners en organisaties in dit ingrijpende veranderingsproces naar een duurzame Hengelose samenleving zo belangrijk.

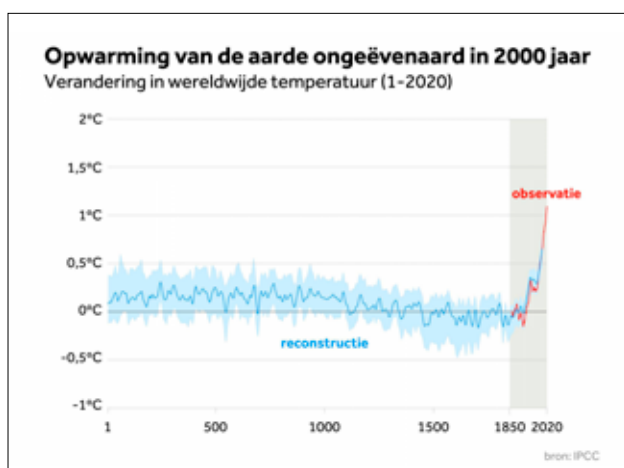
1.1 Wat is er aan de hand?

In Hengelo, Nederland en wereldwijd hebben we te maken met ingrijpende veranderingen die roepen om directe verduurzaming: klimaatverandering, groot verlies van biodiversiteit en toenemende grondstoffenschaarste. Het klimaatpanel van de Verenigde Naties (IPCC) rapporteerde¹ dat de klimaatverandering ongekend groot is. Wetenschappers bevestigen in het rapport dat de wereldwijde opwarming komt door de mens. Onze economische groei van de laatste 250 jaar gaat de draagkracht van de aarde te boven. Dit heeft ons grote materiële welvaart gebracht, maar de uitputting van de aarde keert zich nu tegen ons. We krijgen te maken met omslagpunten waarbij een kleine verandering ingrijpende gevolgen heeft voor andere onderdelen van het aardsysteem. Dit kan tot onomkeerbare gevolgen leiden. Duidelijk wordt: de aarde kan wel zonder mensen, maar

Ook in Hengelo hebben we te maken met de gevolgen van de klimaatcrisis: toegenomen hitte waardoor zelfs mensen overlijden, wateroverlast door ondergelopen straten en kelders, droogte waardoor voedselgewassen en tuinen verdrogen en een aanzienlijk verminderde biodiversiteit. Bovendien is er sprake van bodemvervuiling door chemische stoffen als PFAS en leidt luchtvervuiling tot gezondheidsvermindering. En schaarste van grondstoffen leidt ook in onze regio tot verminderde beschikbaarheid van bijvoorbeeld elektronica.

De klimaatveranderingen leiden tot crises; zowel op ecologisch, sociaal, humanitair en economisch gebied. De afhankelijkheid tussen aarde, dier en mens en mensen onderling wordt heel zichtbaar. Dit hoeven we niet te voelen als verlies, maar kunnen we zien als betekenisvol en een manier om onze cohesie te versterken; we doen ertoe voor elkaar.

Kortom, het besef dat we onze huidige leefwijze niet meer zo kunnen doorzetten is er en de noodzaak om nu te verduurzamen wordt door jong en oud, zowel wereldwijd als in Hengelo zelf gevoeld. En dan hebben we het alleen over de huidige bevolking. Natuurlijk is het belang voor de toekomstige generaties nog veel groter. We zullen op een duurzamere manier moeten gaan leven en onze samenleving inrichten.

de mens niet zonder de aarde. Als we de aarde leefbaar willen houden en klimaatverandering en verder verlies van biodiversiteit willen tegengaan, is het op z'n minst nodig om netto-nul CO₂ uit te stoten, aldus het IPCC. Dat houdt in dat we evenveel of minder CO₂ moeten uitstoten dan de atmosfeer op kan nemen. Daarnaast schrijft het rapport dat we meer natuurinclusief moeten handelen en moeten werken aan natuurherstel. Kortom: om de samenleving circulair in te richten.

1.2 Maar wat is duurzaamheid eigenlijk?

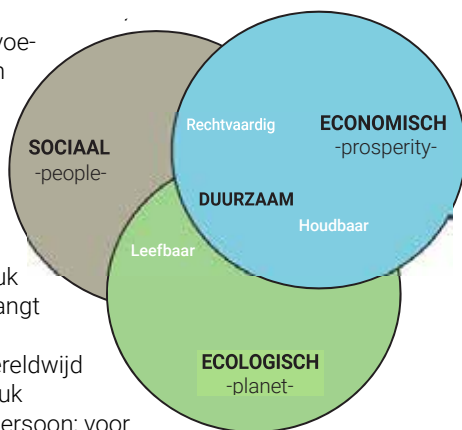
De Verenigde Naties² omschrijven duurzame ontwikkeling als 'een ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen.' Dat is een hele mond vol. Eigenlijk komt het er dus op neer dat we zorgen dat we zo met onze aarde omgaan dat deze onze kinderen én de generaties daarna in hun behoeften kan blijven voorzien. Duurzaamheid is zorgen dat de aarde bewoonbaar blijft, nu en in de toekomst.

1.3 People, Planet, Prosperity

Duurzaamheid wordt vaak omschreven aan de hand van de drie p's: people, planet en prosperity. Het gaat er bij duurzaamheid om dat deze drie - mens, milieu en welvaart - met elkaar in evenwicht zijn. Op die manier zorgen we dat de aarde niet uitgeput raakt en dat deze ook op langere termijn leefbaar blijft. Want hoe graag we ook anders zouden willen, de aarde wordt momenteel wel uitgeput.

Het gaat erom dat onze levenswijze vol te houden blijft voor mens en natuur. En daar moet nog heel wat voor gebeuren, als je kijkt naar onze huidige ecologische voetafdruk.

De ecologische voetafdruk geeft aan hoeveel ruimte nodig is voor de huidige leefwijze van een persoon of groep. Het geeft daarmee de milieudruk aan die samenhangt met consumptie en productie. Wereldwijd is deze voetafdruk 2,2 hectare per persoon; voor Nederland is dat 4,4 hectare.

Het Nederlandse streefdoel is om dit getal in 2050 te hebben gehalveerd. Want, als iedereen op aarde leeft zoals Nederlanders, hebben we 3,1 aardes nodig om aan onze huidige vraag naar natuurlijke grondstoffen te voldoen.

1.4 Duurzaam Hengelo

Gelukkig werken we in Hengelo al op veel verschillende gebieden aan verduurzaming. De gemeente als lokale overheid is een onderdeel in dit geheel. Het zijn vaak projecten met vele partners, betrokkenen en belanghebbenden. Er is dus veel om op voort te borduren. Maar om de ambitie waar te maken en een integraal duurzame samenleving te worden, moet er in Hengelo nog veel gebeuren.

Duurzaam Hengelo. Koers richting 2050 bundelt de opgave op het gebied van duurzaamheid en geeft aan op hoofdlijnen waar wij bijvoorbeeld vanuit rijksbeleid of Europees beleid in 2050 aan moeten voldoen. Het biedt zicht op de voortzetting van de Hengelose verduurzaming en perspectief op welke manier we willen bijdragen aan Hengelose en landelijke langetermijndoelstellingen. Zo hebben we nu en in de toekomst een houvast om keuzes te maken die ons helpen om deze doelstellingen te behalen. Het document helpt daarom ook om richting te geven aan het duurzaamheidsprogramma en de projecten die we op de korte en langere termijn gaan uitvoeren. Voor een duurzame gemeente zullen we samen de schouders eronder moeten zetten.

1.5 Leeswijzer

Dit document leidt je door de verschillende onderdelen die een rol spelen bij het komen tot een duurzaam Hengelo in 2050 en verder. In hoofdstuk 1 lees je wat duurzaamheid nu precies is, en waarom actie nodig is. In hoofdstuk 2 lees je de bestaande afspraken rondom duurzaamheid in Nederland, Europa en de wereld. Hoofdstuk 3 beschrijft de koers en visie van de gemeente Hengelo op het gebied van duurzaamheid. Het 'Hengelose Achtje' staat hierbij centraal; het achtje als kringloop met zes thema's die elkaar versterken en samen bijdragen aan een duurzame gemeente. Per thema lees je waar het om draait, wat onze koers is en waar we op gaan of blijven focussen. In hoofdstuk 4 lees je ten slotte hoe we verdergaan met duurzaamheid en welke programma's daar concreet invulling aan geven.

2. Wat zijn we verplicht in het kader van duurzaamheid?

De plannen die we maken en de acties die we willen uitvoeren worden mede bepaald door beleid en afspraken op mondiaal, Europees en landelijk niveau. De belangrijkste afspraken zetten we op een rijtje.

2.1 Global Goals

In 2015 hebben de Verenigde Naties (VN) een mondiale agenda aangenomen met daarin 17 duurzame ontwikkelingsdoelen (Sustainable Development Goals, ook wel Global Goals genoemd). Deze agenda is bedoeld om versneld een einde te maken aan extreme armoede, ongelijkheid en klimaatverandering. In Nederland zijn de Global Goals vertaald naar nationaal beleid³. De gemeente Hengelo heeft zich vrijwillig verbonden aan deze 17 duurzame ontwikkelingsdoelen als Global Goals gemeente.

2.2 Internationaal Klimaatakkoord en Europees beleid

Volgens het Klimaatakkoord van Parijs⁴ - dat Nederland ook heeft ondertekend - moeten we de opwarming van de aarde te beperken tot ruim onder 2 graden Celsius. Met een duidelijk zicht op 1,5 graden Celsius. Om dit doel te halen hebben EU-lidstaten met elkaar afgesproken dat de EU in 2030 gezamenlijk minimaal 40% minder broeikasgassen moet uitstoten. In 2050 moet de Europese Unie als geheel klimaatneutraal zijn⁵. Hiervoor moet de gehele broeikasgas-emissie van de Europese Unie netto-nul zijn: een vermin-

dering (reductie) van 100% ten opzichte van 1990. Daarna moet Europa streven naar negatieve emissies.

De Europese Green Deal^{6,7} is de blauwdruk voor de EU om haar klimaatambities waar te maken. De Green Deal bepaalt dat alle actie en al het beleid van de EU moet bijdragen aan klimaatneutraliteit en bevat een routekaart voor wetgevings- en niet-wetgevingsinitiatieven die hieraan bijdragen.

De Europese klimaatwet - de kern van de Europese Green Deal - zet de politieke klimaatbeloftes van de EU om in wettelijke verplichtingen. De Europese klimaatwet is het kader voor de maatregelen die de EU en haar lidstaten moeten nemen om de uitstoot geleidelijk te verminderen en uiteindelijk in 2050 in de hele EU klimaatneutraliteit te bereiken. In de Green Deal zijn verschillende thema's uitgewerkt die verankerd zijn in beleid, zoals de Kaderrichtlijn water en de Biodiversiteitsstrategie 2030. Een uitgebreidere toelichting over Europees klimaat- en milieubeleid is te vinden op de [website van het Kenniscentrum Europa Decentraal](#).

DUURZAME ONTWIKKELINGS DOELSTELLINGEN

17 DOELSTELLINGEN OM ONZE WERELD TE TRANSFORMEREN

2.3 Nationaal beleid

De Europese doelstellingen zijn in Nederland vertaald in nationaal beleid, het klimaatakkoord⁸ van 2019. De doelstellingen uit het Nederlandse klimaatakkoord zijn verankerd in de Klimaatwet⁹. Dat zijn de volgende:

- In 2050 heeft Nederland 95% minder en in 2030 49% minder broeikasgassen ten opzichte van 1990.
- In 2050 heeft Nederland een volledig CO₂-neutrale elektriciteitsproductie, is Nederland aardgasvrij en gebruiken we alleen duurzame warmtebronnen.

In het landelijke regeerakkoord¹⁰ is het volgende overeengekomen: klimaatverandering is dé uitdaging van onze generatie. Nederland wil koploper zijn in Europa in het tegengaan van de opwarming van de aarde. We richten ons op een opgave van circa 60% CO₂-reductie in 2030 en scherpen het doel voor 2030 in de Klimaatwet aan tot tenminste 55% CO₂-reductie. We zetten in op 70% in 2035 en 80% in 2040 om uiterlijk in 2050 klimaatneutraal te zijn. Er komt een klimaat- en transitiefonds voor de komende tien jaar.

Naast CO₂-reductie heeft Nederland het doel om in 2050 een volledig circulaire economie te zijn¹¹. In 2030 gebruiken we 50% minder primaire grondstoffen (mineralen, metalen en fossiel). Ook moeten we de effecten van klimaatverandering (droger, warmer, natter, zeespiegelstijging) verkleinen en beheersen. Daarom hebben het Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen de gezamenlijke ambitie dat Nederland in 2050 klimaatbestendig en waterrobuust is ingericht¹².

Ook op andere plekken neemt duurzaamheid een belangrijke plek in. In de Omgevingswet is het een van de uitgangspunten. Ook in de nieuwe Omgevingsvisie¹³ van de provincie komen de thema's klimaatbestendigheid, energie, wonen, economie, duurzaamheid, mobiliteit en gezondheid aan de orde. En in de Nationale omgevingsvisie¹⁴ tot slot neemt duurzaamheid een prominente plek in.

Klimaatakkoord Nederland:

- In 2050 95% minder broeikasgassen ten opzichte van 1990.
- In 2050 een volledig CO₂-neutrale elektriciteitsproductie.
- In 2030 49% minder broeikasgassen ten opzichte van 1990.
- In 2050 is Nederland aardgasvrij en gebruiken we alleen duurzame warmtebronnen.

Landelijk regeerakkoord¹⁰:

- Opgave: in 2030 60% CO₂-reductie.
- Doel voor 2030: minstens 55% CO₂-reductie.
- Inzet voor 2035: 70% CO₂-reductie.
- Inzet voor 2040: 80% CO₂-reductie.
- Uiterlijk 2050: klimaatneutraal.

Rijksprogramma Circulaire Economie:

- In 2050 volledig circulaire economie.
- In 2030 50% minder gebruik primaire grondstoffen.

Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie 2021:

- In 2050 Nederland klimaatbestendig en waterrobuust ingericht.

Hiernaast zijn er ook verplichtingen op andere duurzaamheidsaspecten zoals schone lucht, gezondheid, mobiliteit, water, stikstof en biodiversiteit.

3. Wat vindt Hengelo belangrijk?

3.1 Koers Hengelo

In de koers Hengelo 2040¹⁵ staat beschreven wat voor gemeente we in 2040 willen zijn. Deze koers bevat waardevolle onderdelen voor *Duurzaam Hengelo*.

Hengelo heeft in 2040 de transitie naar een duurzame gemeente afgerond en duurzaamheid en circulaire economie zijn een vanzelfsprekend onderdeel van onze toptechnologie. Hengelo wil een veilige woon- en techniekstad blijven waar het in de wijken prettig leven en verblijven is. Toptechnologie en onderwijs worden ingezet voor verduurzaming van onze stad (consumenten en industrie) en voor innovatieve verduurzaming (circulaire economie). Hengelo waarborgt en verbetert tevens de bereikbaarheid op duurzame wijze. Met onze inwoners en partners zetten we in op het versterken van een duurzame samenleving en faciliteren wij duurzame groei. In 2040 is Hengelo een aantrekkelijke, bruisende stad met veel groen en water, waar iedereen meedoet en waar het fijn is om te ontspannen en te recreëren. We willen ons blijven ontwikkelen.

De koers is verder uitgewerkt in de Omgevingsvisie voor Hart van Zuid en binnenstad, Hart van Hengelo³³. Hierin maken we voor een toekomstbestendige ontwikkeling van de stad een aantal strategische keuzes: Een stedelijke schaalessprong voor versterking van Hengelo en die past bij een grotere en bredere beroepsbevolking. Het versterken van de dynamische stedelijke cultuur die aantrekkelijk is voor jonge mensen. En ten derde dat nieuwe ontwikkelingen bijdragen aan een duurzame, circulaire en gezonde stad.

Duurzaamheid als kans passend bij Hengelo

Duurzaamheid past in verschillende opzichten ook goed bij Hengelo. Hengelo heeft een bijzonder verleden. Het is ontstaan vanwege de beken met mogelijkheden voor de textiel. Vervolgens werd het een industriestad met een sociaal klimaat. Hengelo was de eerste Nederlandse gemeente die na de Tweede Wereldoorlog een wederopbouwplan indiende bij de regering en herrees als wederopbouwstad. Hengelo zet uitdagingen om in kansen. Duurzaamheid sluit daarom naadloos aan bij 'het verhaal van Hengelo'.

Het DNA van Hengelo is heel geschikt om verduurzamingsmaatregelen te nemen; de saamhorigheid van een dorp met de voorzieningen van een stad. Ook is Hengelo centraal gelegen in de regio met goede verbindingen voor trein, boot, auto en fiets, wat ons ook een goede situering geeft voor korte ketens; een nabije en rechtstreekse band tussen producent en consument.

Net als na de Tweede Wereldoorlog dient zich een periode aan van uitdagingen. Ditmaal is de duurzame vernieuwbouw van ons stadhuis als start te beschouwen van deze periode. Een nieuwe wederopbouw die mens- en natuurinclusief is.

Uitkomst duurzaamheidspeiling³⁸

85% vindt klimaatverandering een belangrijk probleem dat in Hengelo moet worden aangepakt

82% vindt het belangrijk om van fossiele energie over te stappen op duurzame energie.

77% vindt het belangrijk om zelf ook klimaatmaatregelen te nemen.

Hengelo high-tech-industriestad

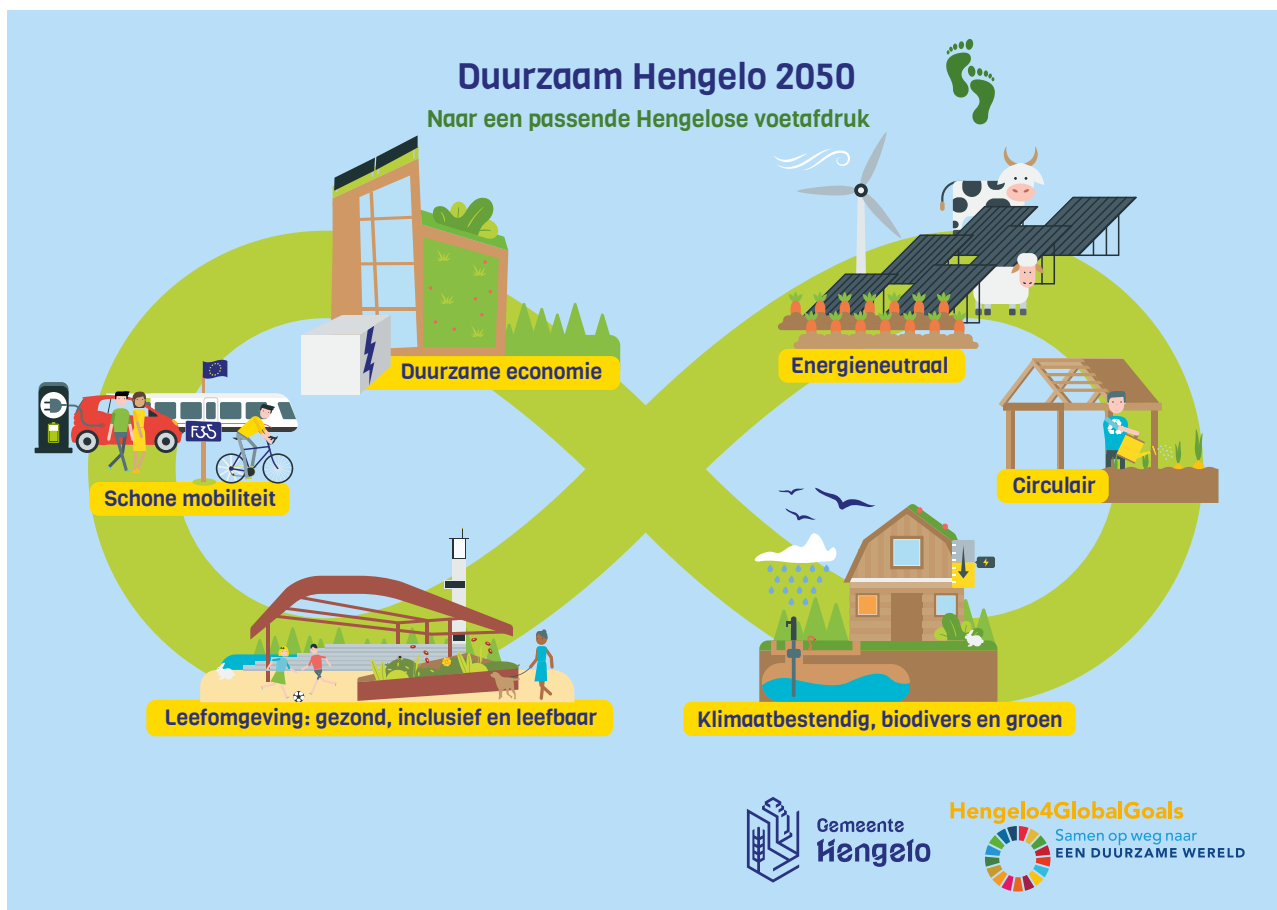
Hengelo heeft veel high-techbedrijvigheid binnen haar gemeentegrenzen. De aanwezige hightechkennis en -kunde in de gemeente willen we blijvend inzetten om daarmee ook voor de komende decennia de kennis, kunde en werkgelegenheid op het gebied van duurzaamheid voor Hengelo te ontwikkelen en behouden.

Hengelo in Oost-Nederland en de Euregio

Oost-Nederland biedt fysiek ruimte voor verduurzaming en liggen we gunstig in geval van zeespiegelstijging. De positie van Hengelo nabij de Duitse grens maakt het mogelijk om te profiteren van de Euregionale kansen die Duitsland biedt op het gebied van verduurzaming. Denk aan: (wind)energie, grondstoffen, water (één stroomgebied), voedsel en kwaliteitssystemen voor duurzame consumptiegoederen, kennis en inspiratie.

Duurzaamheid als kans voor de samenleving en gemeente

Duurzaamheid is voor de samenleving ook een kans om economisch, sociaal en ecologisch te verzilveren als het gaat om de verbetering van de kwaliteit van leven. Kenmerkend voor de gemeente is dat ze taken heeft op diverse gebieden, zoals onderwijs, sociale zaken, infrastructuur en klimaat. Duurzaamheid vraagt een andere manier van denken die ook de kans met zich meebrengt voor de gemeente om deze terreinen niet fragmentarisch maar integraal en systematisch te benaderen. Hierbij stellen we de leefwereld van de Hengeloërs centraal.

3.2 Visie: de overgang naar een duurzaam Hengelo

Hengelo is een gemeente van verbinding: qua infrastructuur in de regio, sociaal én voor duurzaamheid. Het Hengelose Achtje maakt deze verbinding en de relatie tussen mens en omgeving zichtbaar. Dit oneindigheidsteken geeft hier de duurzaamheidskringloop weer en de weergegeven onderdelen zijn hierbij belangrijk. Dit model vormt onze leidraad voor de overgang naar een duurzaam Hengelo. De subthema's komen in de volgende hoofdstukken dan ook achtereenvolgens aan de orde.

Duurzaam Hengelo, gebaseerd op de Global Goals, betekent een positieve wisselwerking waarbij mens en omgeving elkaar wederzijds voeden. Dit maakt Hengelo sterk, aantrekkelijk en deel van de oplossing van de ecologische opgave die we hier in Hengelo en globaal hebben.

Ambitie, koers en doel

Onze ambitie is een integraal duurzame samenleving in Hengelo te worden. Ons doel is om in 2050 een integraal duurzame gemeente te zijn. Daarvoor moeten we een duurzame koers varen.

We willen onze aandacht en energie vooral richten op de kansen en positieve kanten van verduurzaming; verrijking van onze kwaliteit van leven geïnspireerd door de Global Goals.

Dat doen we door als stad van verbinding samen met de bevolking en partners de handen ineen te slaan. Iedereen doet mee om vanuit de eigen mogelijkheden samen dezelfde kant op te bewegen naar een duurzame toekomst van Hengelo.

Uitgangspunten

De volgende 8 uitgangspunten hanteren we voor onze koers. Ze vormen de basis en het houvast bij onze inspanningen voor verduurzaming op elk van de thema's.

Uitgangspunten Duurzaam Hengelo. Koers richting 2050

1. We doen het hier samen

We werken samen als gemeente aan duurzaamheid. Een gemeente waarvan inwoners, organisaties, ondernemers, wij en anderen deel uitmaken. En als gemeente (net)werken wij samen met anderen van lokaal tot internationaal.

2. Rol overheid: ondersteunen, samenwerken, reguleren, realiseren

De verschillende rollen als overheid zetten we gericht in op waar we over gaan en waar we met name impact kunnen hebben op verduurzaming, waarbij we zelf ook het goede voorbeeld geven vanuit een proactieve houding. Partnerschappen aangaan is hierbij belangrijk.

3. We doen het slim en lerend, creatief en innovatief

Oplossingen voor duurzaamheidsopgaven kunnen zich gaandeweg ontwikkelen. We maken gebruik van de creativiteit van onze gemeente en slimme kracht van mens en techniek met onze onderwijs-, onderzoekspartners en innovatieve bedrijven. Door te experimenteren kunnen we ons een beeld vormen van de toekomst en sneller en beter reageren op veranderingen.

4. Mens- en natuurinclusief

Bij ons handelen gaan we uit van inclusiviteit van mens en natuur. Dit geeft duurzaamheid richting en zorgt voor volhoudbaarheid voor de toekomst.

5. Integraal, multifunctioneel en flexibel ruimtegebruik

Gezien de vele opgaves en beperkte ruimte in Hengelo combineren we functies. Door een integrale, flexibele en vaak gebiedsgerichte benadering bereiken we synergie en kwaliteit.

6. Maatschappelijke waarde gebruiken voor afweging

Door maatschappelijke waarde ter afweging te nemen kijken we naar meer dan financiële kosten en baten. Echte prijzen (true pricing) hanteren bij besluitvorming maakt hier ook deel van uit.

7. Kansen pakken en creëren

De dynamiek van de snel veranderende wereld biedt vaak koppelkansen en onverwachte mogelijkheden. Inzet is om hier flexibel op in te spelen en ruimte voor te laten. Dat geldt ook voor het benutten van financieringsmogelijkheden zoals subsidies van anderen. Daarvoor is ook substantiële eigen inzet nodig.

8. Participeren, communiceren en uitnodigen met gedrag als basis

Om elkaar mee te nemen in de (gedrags)veranderingen en beweging te bereiken is participeren, communiceren en elkaar uitnodigen belangrijk.

3.3 Het Hengelose Achtje uitgewerkt

Het Hengelose Achtje omvat een aantal duurzaamheidsthema's die sterk met elkaar samenhangen. In de komende hoofdstukken laten we per deelthema zien waar het om draait, wat onze koers is en waar we op focussen. Onze focus geeft belangrijke elementen aan om ons op te blijven of gaan richten om ons doel te bereiken.

3.3.1 Energieneutraal

Waar draait het om?

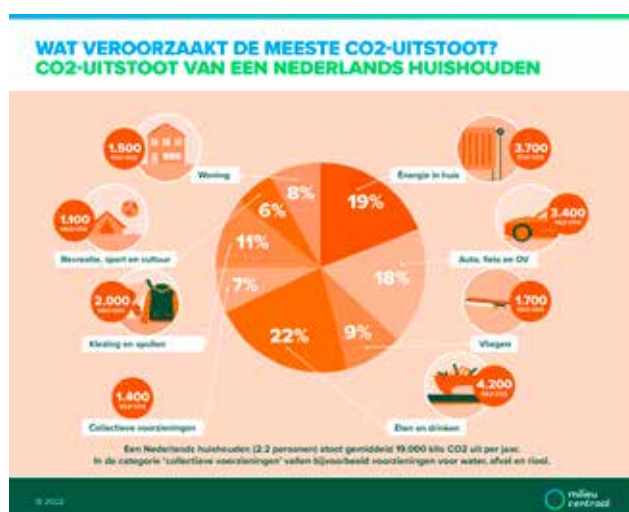
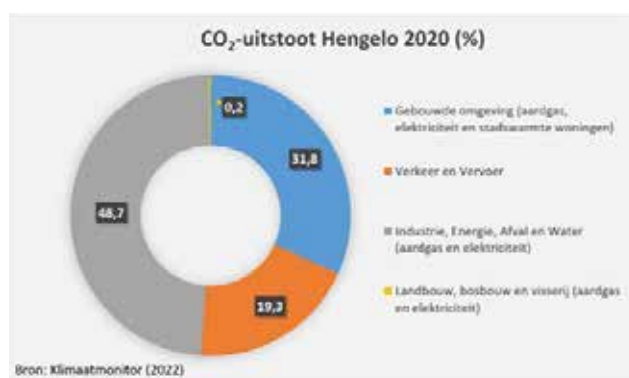
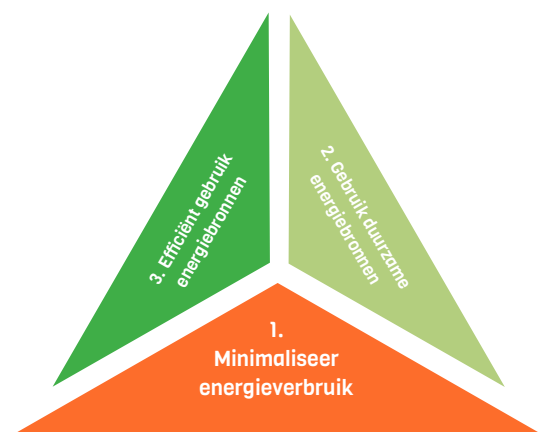
Er zijn allerlei vormen van energie zoals bewegingsenergie, chemische energie, stralingsenergie en warmte-energie. De huidige wereld draait wat betreft energieverbruik grotendeels op het verbranden van olie, gas, steenkool, bruinkool en hout. Deze bronnen zijn eindig, terwijl de behoefte aan en het gebruik van energie stijgt met de toenemende welvaart. Het verbranden van fossiele brandstoffen veroorzaakt uitstoot van CO₂, een broeikasgas, waardoor de temperatuur stijgt en ons klimaat verandert met grote nadelige gevolgen voor mens en natuur. Specifiek voor Nederland komen daar bijvoorbeeld de problemen van de aardgaswinning in Groningen bij en het niet meer afhankelijk willen zijn van de import van fossiele brandstoffen.

Daarom hebben we een enorme opgave in energiebesparing en het benutten van hernieuwbare energiebronnen. Kort samengevat: de energietransitie.

Wat is onze koers?

Onze koers is, net als de landelijke koers, gericht op 60% CO₂-vermindering in 2030, en op een klimaatneutraal en energieneutraal Hengelo uiterlijk in 2050 zonder energiearmoede. Klimaatneutraal betekent geen netto-uitstoot van CO₂ en andere broeikasgassen zoals methaan. Energieneutraal betekent hier dat er net zoveel energie in- als uitgaat op jaarbasis.

Energiebesparing

Stap één in de Hengelose energietransitie is het besparen van energie. Minimaliseer energiegebruik is ook de basis van de Trias energetica. Energie die je niet gebruikt hoeft je ook niet op te wekken. Daarom werken we via een Stimuleringsplan energiebesparing aan het isoleren van woningen, energiebesparing bij bedrijven en het gedrag van mensen. Ook vindt ondersteuning plaats voor inwoners om energiearmoede tegen te gaan²⁷ en verduurzaming te bevorderen zoals met een fixbrigade en wooncoaches.

Duurzaam opwekken

De energie die we wel gebruiken wekken we duurzaam op. Lokaal eigenaarschap vinden we hierbij van belang. We willen 20% van de elektriciteit die we verbruiken duurzaam opwekken met zon en wind in 2023, 40% in 2030 en 100% in 2050¹⁶. Ook warmte gaan we verduurzamen door alternatieve warmtebronnen, zoals restwarmte en elektrische oplossingen te gebruiken in plaats van aardgas. Uiterlijk in 2050 is Hengelo volledig van het aardgas af en gebruiken we alleen duurzame warmtebronnen¹⁷. Hengelo neemt deel aan de De Regionale Energiestrategie Twente (RES Twente). De RES Twente heeft als stip op de horizon een energie-neutrale regio in 2050. En op weg daarnaartoe voor 2030 als doelen de duurzame opwekking van elektriciteit, namelijk 50% van het huidige Twentse elektriciteitsverbruik, en een structuur voor de ontwikkeling van Twente als fossiele brandstofvrije warmteregio.

Energieopslag en transport

Naast het gebruiken van duurzame energiebronnen kijken we ook hoe we de energie-infrastructuur effectief en efficiënt kunnen inrichten om de duurzame opwekking en het gebruik in balans te brengen. Hierin speelt de opslag van energie een cruciale rol, naast andere oplossingen zoals lokale en slimme energienetwerken.

Op vier gebieden (gebouwde omgeving, hernieuwbare energieopwekking, duurzame mobiliteit en energie-infrastructuur) werken we aan projecten die bijdragen om deze doelstellingen te bereiken. De doelstellingen worden uitgewerkt in programma's zoals het Omgevingsprogramma Nieuwe Energie 2021-2030 en het Warmteprogramma.

Waar ligt onze focus?

1. We besparen aanzienlijk energie; zowel warmte, gas als elektriciteit door onder meer isoleren, gedrag, slimme oplossingen en ondersteuning zoals met wooncoaches.
2. We wekken zoveel mogelijk lokaal en regionaal op, en gebruiken hernieuwbare energie.
3. We maken de warmtetransitie mogelijk, voor zover in ons vermogen ligt.
4. We zorgen voor een energie-infrastructuur die duurzame opwekking en gebruik met elkaar in balans brengt, bijvoorbeeld door energieopslag en lokale en slimme netwerken.

5. We werken slim samen binnen de gemeente, met andere overheden, bedrijven en partners in de samenleving, van lokaal tot internationaal. Met als doel om innovaties en herbruikbare energiebronnen te ontwikkelen, toekomstbestendige opwekking, opslag en netwerken te realiseren en zogenaamde koppelkansen te benutten. Koppelkansen zijn mogelijkheden om maatregelen of functies te combineren zodat het goedkoper of beter is om ze uit te voeren. Bijvoorbeeld in één keer een electriciteitskabel leggen én een straat aanpassen.
6. We gaan energiearmoede tegen. Door bevordering van verduurzaming met advies en ondersteuning van inwoners zoals met de fixbrigade.

3.3.2 Circulair

Waar draait het om?

In een circulaire samenleving zijn gebruikte grondstoffen zoveel mogelijk duurzaam en hernieuwbaar, worden producten en grondstoffen hergebruikt en bestaat afval niet volgens rijksbeleid. Rijksbeleid is dat Nederland circulair is in 2050. Wereldwijd zijn we bezig de aarde uit te putten en is er een toenemend tekort aan grondstoffen, zoals voor accu's voor elektrische auto's en bouwmaterialen. Zuinig omgaan met grondstoffen en hergebruik van goederen staat voorop als meest duurzame optie. De uitdaging is om nieuwe oplossin-

gen te bedenken en grondstoffen beter en dus ook herhaald te benutten. Maar ook om producten te maken die te ontmantelen zijn in grondstoffen en daarna weer geschikt zijn voor nieuwe producten. Dit wordt ook wel de kringloopbenadering genoemd. Een circulaire economie bevordert ook het gebruik van lokale grondstoffen en lokale productie en levert daarmee een belangrijke bijdrage aan het sluiten van lokale productieketen, energiebesparing en vitale gemeenschappen en werkgelegenheid.

Wat is onze koers?

We richten ons op een duurzame circulaire samenleving in 2050 met als streven dat dan geen afval bestaat, grondstoffen steeds worden hergebruikt en lokale duurzame voedsel- en productieketens gangbaar zijn. We verleggen de aandacht van nuttigen naar lokaal benutten en van consumeren naar consuminderen. De regionale doelstelling is om in 2030 te komen tot maximaal 50 kilo restafval per inwoner per jaar. Dit noemen we dan afvalloos Twente¹⁸ als tussenstap richting Nederland circulair in 2050. We bevorderen het inzamelen van belangrijke afvalstromen aan de bron en dringen het verbranden van restafval terug. Om een circulaire samenleving te worden, gebruikt Hengelo het 10R-model van circulariteit. Hoe hoger op deze R-ladder hoe lager het grondstoffengebruik. Op het moment dat hogere treden niet meer mogelijk zijn, wordt het materiaal nog benut voor energierugwinning, de laagste trede.

10R-model circulariteit

Product slimmer gebruiken en maken	10 Refuse	Voorkomen van gebruik van virgin materials/grondstoffen
	9 Reduce	Verminderen van het gebruik van grondstoffen
	8 Rethink	(Her)ontwerpen van een product met circulariteit als uitgangspunt
Levensduur verlengen van product en onderdelen	7 Re-use	Product hergebruiken
	6 Repair	Onderhoud en reparatie » levensduur verlengen
	5 Refurbish	Product opknappen
	4 Remanufacture	Nieuw product van secundaire materialen
Nuttig toepassen van materialen	3 Repurpose	Product hergebruik, maar met ander doel/functie
	2 Recycle	Verwerking van product naar grondstof en hergebruik
	1 Recover	Energierugwinning uit materialen

Minimaliseren van behoefte

Circulariteit begint, net als in de energietransitie, met het minimaliseren van de behoefte. Alle grondstoffen die je niet gebruikt, hoeft je ook niet te hergebruiken of te recyclen. Van de grondstoffen die je wel gebruikt maximaliseren we de levensduur. Dat kan bijvoorbeeld door materialen uit oude gebouwen op een andere plek een nuttige functie te geven. We werken aan comfortabele, gezonde, energieneutrale, milieuvriendelijke, onderhoudsarme, flexibele en levensloopbestendige huizen en gebouwen. Duurzaam en circulair ontwerpen en bouwen, daar waar het kan met hergebruik van materialen en toepassing van biobased en andere hernieuwbare materialen en productiemethoden is de norm. Dit zowel wanneer de gemeente zelf aan zet is als wanneer een particulier of een bedrijf bouwt.

Lokale kringlopen

Ook lokale kringlopen zijn belangrijk in een circulaire samenleving. Reparaties bevorderen hoort daar ook bij. Ondernemers krijgen de ruimte om hun bedrijfsvoering lokaal te specialiseren¹⁹. Voorbeelden zijn biologische landbouw en het werken met inheemse plantenrassen. Ook willen we graag organisatie van lokale voedselketens stimuleren. Hengelo heeft het Convenant Korte Ketens met de provincie ondertekend en maakt gebruik van de provinciale Dealmaker die hierbij helpt.

Waar ligt onze focus?

1. We zorgen voor bewustwording van gemeentelijke organisatie, huishoudens, bedrijven en partners op het feit dat grondstoffen schaars zijn en dat circulariteit en korte lokale ketens noodzakelijk zijn. We stimuleren het toepassen van het 10R-model in het gedrag van onszelf en anderen.
2. We minimaliseren de hoeveelheid restafval en verbranding en richten onze aandacht op Twence als energiehub. Twence onderzoekt verduurzamingsmogelijkheden en voortdurend andere technieken om afval te verwerken tot grondstoffen en energie (terug) te winnen.
3. We bevorderen de kringloop en het herstel van goederen en willen met partners komen tot een circulair ambachtscentrum voor kringloop en herstel.
4. We stimuleren gezond voedsel, het tegengaan van voedselverspilling en het inzamelen van bioafval en het verwerken tot herbruikbare grondstoffen. We stimuleren het opzetten en organiseren van een of meer lokale voedselketens.

5. We bevorderen duurzaam en circulair bouwen. Als vergunningverlener denken we mee en geven we prioriteit aan circulair bouwen. Zelf proberen wij zoveel mogelijk energieneutraal te bouwen, met beperkte stikstofuitstoot en zo circulair mogelijk.
6. We stimuleren circulaire bouw en het gebruik van hernieuwbare materialenbanken zoals Madaster. Dit doen we in samenwerking met Twenteboard en Pioneering.

3.3.3 Klimaatbestendig, biodivers en groen

Waar draait het om?

Door klimaatverandering worden weersextremen steeds heviger. Hittegolven worden heter, droge periodes worden droger en natte periodes worden natter. Deze klimaateffecten brengen steeds meer kosten en risico's met zich mee. Denk aan schade als gevolg van wateroverlast, maar ook aan sterfte en andere gezondheidsschade door hittestress bij kwetsbare doelgroepen. Nederland is al bezig met klimaatmitigatie: dat zijn de maatregelen om de omvang of snelheid van opwarming van de aarde te beperken. Maar we moeten ook verder aan de slag om de gevolgen van klimaatverandering op te vangen: klimaatadaptatie. De klimaatatlas Twente²⁰ laat zien in hoeverre en op welke locaties Hengelo tot 2050 kwetsbaar is voor klimaateffecten (hitte, droogte, wateroverlast, overstromingen).

Groen heeft belangrijke functies in de leefomgeving zoals zorgen voor een beter milieu, een rijke biodiversiteit, minder luchtvervuiling, waterberging, minder geluidshinder en verkoeling in warme periodes. Biodiversiteit en een gezond ecosysteem hebben ook belangrijke functies zoals zorgen voor schone lucht en water, een goede bodemkwaliteit, bestuiving, vitale organismen en ook stikstofreductie. De afname van groen en biodiversiteit versterken de klimaateffecten. Ook daarom zijn maatregelen hiervoor essentieel om de impact van klimaatverandering te beperken.

(Schoon) water is essentieel voor een gezonde en weerbare samenleving, het ecosysteem, en biodiversiteit en groen. Aan de andere kant kan water ook een bedreiging zijn, denk aan overstromingen en schade aan woningen en infrastructuur als gevolg van hevige neerslag, maar ook een tekort aan drinkwater in droge perioden. Daarom zijn klimaatbestendige en robuuste maatregelen (zogenamde groen-blauwstructuren) ook van groot belang.

Wat is onze koers?

Hengelo is uiterlijk in 2050 klimaatbestendig en water-robust ingericht, zoals ook is afgesproken in het Delta-plan Ruimtelijke adaptatie¹¹. We hebben bepaald welke klimaateffecten we onacceptabel en onwenselijk vinden, zoals hoofdwegen die vanwege hevige regenval ontoegankelijk zijn voor hulpdiensten, water dat regelmatig woningen instroomt, sterfte door hitte of ernstige vermindering van de biodiversiteit²¹. Deze gevolgen willen we voorkomen. We zijn volledig klimaatbestendig als we ons weerbaar hebben gemaakt tegen die onacceptabele en onwenselijke effecten. Bepaalde effecten zullen we moeten accepteren, omdat er dermate extreem weer op ons afkomt dat we niet alle effecten kunnen voorkomen. Dat zijn dan de aanvaardbare gevolgen van klimaatverandering. We werken stapsgewijs toe naar een klimaatbestendige gemeente¹² en een bijdrage aan een natuurpositieve wereld.

Koppelkansen

We benutten zogenoemde koppelkansen²¹. Door bijvoorbeeld waterberging te combineren met een parkeerplaats, groenaanplant langs een fietspad of aanpak van het riool in combinatie met aanleg van een warmtenet.

Veiligheid

We waarborgen de veiligheid van inwoners. We willen voorkomen dat er situaties ontstaan waarbij ontwrichting van de samenleving kan optreden, waar mensen of dieren komen te overlijden of onherstelbare schade optreedt.

Vestigingsvoorwaarden

Duurzaamheid, klimaat en landschap blijven in de toekomst vestigingsvoorwaarden voor nieuwe inwoners. Ook daarom blijven we investeren in de kwaliteit van water en groen¹⁵. Hengelo wil een aangename groene verblijfplaats zijn én gezonde groene verbindingen hebben met de omgeving²². We maken duurzaam, veilig en efficiënt gebruik van onze bodem en ondergrond en zorgen voor balans tussen het benutten en beschermen ervan²³. Ondergronds moet ruimte zijn voor het groen en water van de bovengrond. Bodem speelt een rol bij alle thema's van duurzaamheid.

Waar ligt onze focus?

1. We richten een robuust watersysteem in door bijvoorbeeld beekherstel en waterberging.
2. We werken aan meer biodiversiteit, groen en groene verbindingen (ook langs wegen) in de gemeente.

3. We bevorderen een gezonde bodem om onder andere de sponswerking te vergroten.
4. We benutten koppelkansen voor klimaatadaptatie in nieuwe projecten, grootschalig onderhoud, maar ook bij nieuw beleid en vernieuwing in samenwerkingsovereenkomsten, contracten en convenanten. Met koppelkansen pakken we klimaatadaptatie integraal aan.
5. We houden zowel in de openbare ruimte als op privé-rein (zowel van bedrijven als particulieren) en bij nieuwbouw rekening met de benodigde aanleg van biodivers en klimaatbestendig groen en een efficiënte waterhuishouding. Daarbij informeren en stimuleren we andere partijen zoals inwoners, ontwikkelaars, organisaties en bedrijven om hier ook mee aan de slag te gaan. De manieren waarop kunnen nog verder vorm krijgen. Het merendeel (60%) van de ruimte in Hengelo is in particulier bezit. Dus we moeten samen met deze partijen aan de slag.

Van Grijs naar Groen in Woolde

In het project Van Grijs naar Groen in Hengelo ging onder meer de wijk Woolde aan de slag met vergroening. De winnende locatie was de asfaltplaat aan de Wessex. In het najaar van 2020 werd het asfalt verwijderd en kort daarna werd het groen al geplant. Marga Huisjes, de initiatiefnemer van dit idee, reageerde toen al enthousiast: "Het is echt mooi geworden en nog dagelijks horen we bewoners of voorbijgangers die er erg van genieten." Het idee 'In groene banen', voor een groenere Deldenerstraat eindigde bij de stemming als tweede. In juni 2021 werd een deel van het asfalt uit de middenberm van de Deldenerstraat verwijderd. Inmiddels is het gras ingezaaid: in het voorjaar levert dat een mooie groene middenberm op!

3.3.4 Leefomgeving: gezond, inclusief en leefbaar

Waar draait het om?

Een duurzame omgeving is ook een gezonde, inclusieve en leefbare omgeving. Zo'n omgeving is van belang voor zowel het stedelijk als het landelijk gebied. Onze gezondheid wordt voor een groot deel door onze fysieke leefomgeving beïnvloed. Een ongezonde leefomgeving is een belangrijke factor voor vermijdbare ziekte last²⁴.

Wat is onze koers?

Onze koers richt zich op een gezonde, inclusieve leefomgeving die als ecosysteem bijdraagt aan gezondheidswinst van mens en natuur en die gezondheidsschade als gevolg van de leefomgeving terugdringt. In de leefomgeving liggen opgaves die samenhangen met de andere thema's van duurzaamheid zoals energie en circulariteit. En met een sociaal Hengelo waarin de sociale basis in de wijken het fundament is en positieve gezondheid het uitgangspunt²⁷. De kunst is om de koppelkansen hiervan zo slim mogelijk te benutten. In de omschakeling naar een duurzame, toekomstgerichte samenleving wordt een gezonde, inclusieve en leefbare omgeving steeds belangrijker.

Gezondheidsschade

Vanuit het oogpunt van milieu worden we ons steeds meer bewust van en geconfronteerd met vervuiling: zoals teveel stikstofuitstoot (stikstofoxiden en ammoniak), broeikasgassen zoals CO₂ en methaan en verdere luchtvervuiling²⁹, PFAS, Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) en microplastics. Deze leiden tot gezondheidsschade waarvoor gezondheidsbescherming nodig is. Hengelo heeft daarom het Schone Lucht Akkoord²⁵ ondertekend en we werken om deze reden ook veel aan een schone bodem. In de leefomgeving speelt ook het risico op bij de mens ziekteverwekkende organismen een rol. Dit komt mede door de verkleining van leefgebieden voor dieren en toenemende nabijheid tot de mens. Temperatuurstijging vergroot dit risico. Zoals we zien met corona kan dit grote impact hebben op de samenleving.

Kansen voor gezondheidsbevordering

Er zijn ook kansen voor gezondheidsbevordering en inclusiviteit. Bijvoorbeeld door het verschuiven van de behoefte van mensen naar ervaren, beleven en ontmoeten (immateriële consumptie). En door preventie en wijkgerichte aanpak²⁷. Denk bijvoorbeeld aan een buurttuin. Zoiets werkt uitnodigend voor inwoners, jong of oud, met of zonder beperking. Gezondheid wordt bepaald door fysiek, mentaal en sociaal-maatschappelijk welzijn die de menselijke veerkracht versterkt²⁶. Dit bevordert ook het mee kunnen doen van inwoners aan de maatschappij²⁷.

Gratis drinkwater foto Christian van der Meij

Onze, al elders benoemde, ambitie die bijdraagt aan gezondheid is: een rookvrije generatie, minder overgewicht en minder overmatig alcoholgebruik in 2040 met tussendoelen op weg hiernaartoe in 2024²⁶. Hierbij kan de fysieke leefomgeving een rol spelen.

Positieve Gezondheid

Positieve Gezondheid is een bredere kijk op gezondheid, uitgewerkt in zes dimensies.

In de wijk Slangenbeek werken gemeente, professionals en maatschappelijke organisaties samen vanuit dit concept.

De klimaatverandering versterkt ook de behoefte aan het gebruik van de buitenruimte. De gemeente Hengelo heeft een grote rol in het inrichten, beheren, monitoren en handhaven van veiligheid in onze leefomgeving. In de Omgevingswet is niet voor niets een belangrijke verbinding gelegd tussen ruimtelijke inrichting en gezondheid.

Waar ligt onze focus?

1. *Gezondheidsbescherming.* We zetten in op een niet-ziek-makende, ecologische, groene omgeving met schone lucht en water, een vitale bodem, gezond voedsel, goede geluidsniveaus²⁸ en het bevorderen van beschermingsplekken tegen weersomstandigheden (hitte), waarmee gezondheidsschade wordt teruggedrongen.
2. *Gezondheidsbevordering.* We stimuleren een toegankelijke omgeving die uitnodigt tot gezond gedrag zoals beweging en gezonde keuzes voor iedereen. We zorgen voor maatwerk per gebied om te bepalen: wat is daarvoor op deze plek nodig?
3. *Kansengelijkheid en inclusie.* We leggen een accent op de bruikbaarheid van de omgeving voor kwetsbare mensen en mensen met minder kansen zoals mensen met een beperking of een laag inkomen. Zij profiteren namelijk het meest van een gezonde, inclusieve en leefbare omgeving.
4. *Slim benutten van gebiedskansen in combinatie met andere (duurzaamheids)opgaves.* Het Weusthag is hier een voorbeeld van.
5. *Gemeentelijke bevoegdheden benutten.* We maken gebruik van de mogelijkheden van de Omgevingswet en gemeentelijke bevoegdheden. Te denken valt hierbij aan de gemeentelijke bevoegdheden voor vergunnen, toezicht en handhaving (VTH) en de inschakeling van de Omgevingsdienst Twente (ODT).

3.3.5 Schone mobiliteit

Waar draait het om?

De mobiliteit van de toekomst vraagt vandaag om bewuste keuzes. Meer leefbaarheid betekent een openbare ruimte die meer plek biedt aan voetgangers, fietsers en openbaar vervoer en minder dan nu wordt gedomineerd door auto's, vrachtwagens en bestelbussen. Het vraagt om schone lucht en stillere mobiliteit, met zero emissie, in een gezonde balans tussen leefbaarheid en sociaal-economische vitaliteit. Kortom: mobiliteit heeft een directe relatie met andere opgaven, zoals circulariteit, woningbouw, de energietransitie en klimaatadaptatie.

Hengelo heeft op basis van de landelijke afspraken in het Energieakkoord en de regionale doelstellingen uit de Regionale Energiestrategie (RES) een verplichting om meer in te zetten op het verduurzamen van de mobiliteit. Hiervoor

moeten onze verplaatsingen schoner worden. De CO₂-uitstoot van het verkeer in Hengelo is sinds 1990 tot 2010 toegenomen met 35%. Om de uitstoot van mobiliteit, die sinds 2010 licht daalt, verder te verlagen zijn aanvullende maatregelen nodig.

Deeleconomie en nieuwe vervoersconcepten

Een maatschappelijke trend is dat er een verschuiving plaatsvindt van bezit naar gebruik. Mensen hechten minder waarde aan bezit en het aantal abonnementsdiensten stijgt explosief. 'Demand- mobiliteit' is een snelgroeiende markt. Er ontstaan nieuwe vervoerconcepten, vormen van dienstverlening en verdienmodellen. Het aantal deelautogebruikers stijgt en ook in Hengelo zijn deelfietsen en deelscooters in opkomst. Het autodelen kan leiden tot een vermindering van de parkeerdruk en een afname van het autogebruik in de gemeente.

Ontwikkeling elektrische auto's

Het aantal elektrische auto's in de gemeente Hengelo neemt toe. Er is een dalende trend van het aantal hybride en een stijgende trend van het aantal elektrische auto's. Per saldo is het aantal elektrische en hybride auto's in 2017-2020 toegenomen met 49%. Het aantal (semi-)publieke oplaadpunten voor elektrische auto's in de gemeente Hengelo bedroeg 296 in 2020.

Zero-emissie binnenstad

In 2030 is duurzame bevoorrading van binnensteden een wettelijke verplichting. Het invoeren van een zero-emissie binnenstad zorgt niet alleen voor een aantrekkelijkere binnenstad, maar ook voor minder uitstoot van schadelijke stoffen en is een stimulans voor bedrijven om te investeren in emissievrij goederenvervoer.

Wat is onze koers?

In de Koersnota Mobiliteit 2021 is de koers als volgt verwoord: We willen de mobiliteit zo organiseren dat een stabiel evenwicht ontstaat tussen leefbaarheid, duurzaamheid en bereikbaarheid (people, planet, prosperity)³⁰.

Om te komen tot een goede balans in de gemeente werken we vanuit mobiliteit aan de hand van samenhangende beleidskeuzes. De beleidskeuzes sluiten aan op de vier centrale thema's die zijn vastgesteld in de koersnota:

1. Hengelo multimodaal bereikbaar;
2. Hengelo een veilige woonstad;
3. Hengelo een duurzame, aantrekkelijke en bruisende (woon)stad
4. Hengelo voor iedereen toegankelijk en verbonden.

We zetten in op het zo duurzaam mogelijk vormgeven van de groeiende verplaatsingsbehoefte. Daarbij is het van belang om het gebruik van de fiets en het openbaar vervoer te stimuleren. Verder uitwerking van de koersnota is te vinden in het Mobiliteitsplan³¹.

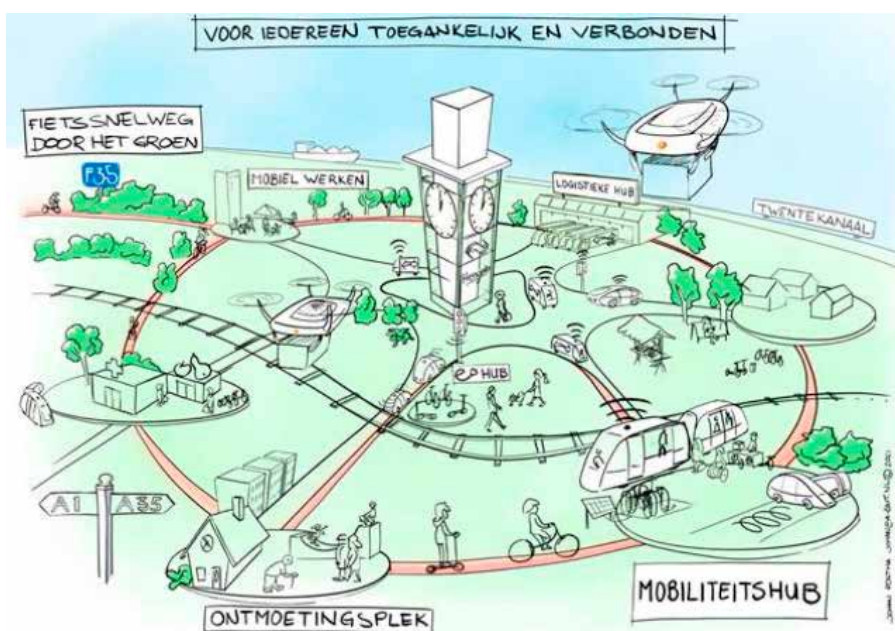
Mobiliteit in 2040, door de ogen van jongeren

Aan wie kunnen we beter vragen hoe mobiliteit in de toekomst eruit gaat zien, dan aan hen die het ook zelf gaan meemaken en mede gaan vormgeven? Daarom heeft de gemeente in samenwerking met het Bataafs Lyceum een masterclass 'Mobiliteit in 2040 in Hengelo' georganiseerd. De leerlingen hebben posters gemaakt en gepresenteerd op het gemeentehuis. Ze hadden concrete oplossingen voor problemen die zij dagelijks ervaren, bijvoorbeeld het verbeteren van fietsoversteekplaatsen op de Haaksbergerstraat en meer ruimte voor fietsers op de Twekkelerweg. Maar er waren ook vergezichten naar de toekomst, zoals een loopband van Hengelo naar het Kennispark Twente of juist een EV-lane tussen Hengelo en Enschede. Ook kwamen drones naar voren als toekomstig vervoermiddelen die medische hulpmiddelen zoals een AED - maar ook pakketjes - afleveren bij hubs. En bij die hubs kun je dan ook gelijk een elektrische deelscooter pakken. Over de inrichting van de openbare ruimte waren de jongeren verrassend genoeg eensgezind: minder ruimte voor de auto en meer voor de fiets én groen in de stad.

Waar ligt onze focus?

1. We zorgen bij de nieuwe (hoog)stedelijke ontwikkelgebieden voor meer ruimte voor ontmoeten en groen. De voetganger en fietser staan hier centraal.
2. We blijven ons inzetten voor het verbeteren van de verkeersveiligheid en de sociale veiligheid op straat, zodat iedereen veilig van A naar B kan komen en zich daar prettig bij voelt.
3. We stimuleren bewegen in de openbare ruimte door actieve mobiliteit aantrekkelijk te maken. Zo leggen we comfortabele fietsverbindingen aan die uitnodigen om de fiets te pakken, zowel naar de stad als het buitengebied. Daarnaast richten we de woonwijken beweegvriendelijk in. Onder andere door ommetjes aan te bieden in de woonwijk en op bedrijventerreinen. We verbeteren de regionale fietsroutes.
4. We versterken het openbaar vervoer met de ontwikkeling van mobiliteitshubs.
5. We werken aan een slimmer mobiliteitssysteem ('smart mobility'). Technologische innovaties hebben een positieve impact op de mobiliteit in Hengelo. Samen met bedrijven en kennisinstellingen in de regio liggen kansen voor slimme technologische innovaties, die bijdragen aan het gemak waarmee mensen zich duurzaam verplaatsen.
6. We benutten en reguleren kansen voor deelmobiliteit. Deelmobiliteit biedt kansen om minder afhankelijk te zijn van de eigen auto en om de keuzevrijheid van de reiziger te vergroten.
7. We stimuleren bedrijven om goederen over water te vervoeren en waar mogelijk ook per spoor.
8. We volgen het landelijk beleid om uiterlijk in 2030 de binnenstad zero-emissie, dus zonder CO₂-uitstoot, te bevoorraden.

3.3.6 Duurzame economie

Waar draait het om?

De wereldwijde economie en ook de Twentse bevindt zich in een fundamentele transitie. Die is versneld door de onzekerheden door de impact van de coronacrisis en andere ontwikkelingen in de wereld. We weten niet hoe de toekomst eruitziet en hoe de economie zich zal ontwikkelen. We kunnen ons wel goed voorbereiden. Daarbij zien we hoe belangrijk aanpassingsvermogen is. Wendbare bedrijven en veerkrachtige instellingen hebben de toekomst. De duurzame economie heeft invloed op bedrijven, arbeidsmarkt en ontwikkeling, innovatie en maatschappelijk verantwoord ondernemen (mvo).

Wat is onze koers?

Onze koers is erop gericht dat bedrijven daadwerkelijk voldoen aan wettelijke verplichtingen voor verduurzaming zoals verduurzaming van kantoorgebouwen en bedrijfspanden, voor duurzaam gebruik van energie en grondstoffen, en voor milieu (zoals PFAS en stikstof). Daarnaast stimuleren we dat bedrijven voorzien in een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting, bijvoorbeeld door het tijdelijk opvangen van water in de bodem en wadi's (waterberging). We faciliteren mvo.

Groene technologische topregio

Hengelo zet zich op het gebied van (duurzame) economie in op de kwaliteit en de samenwerking in de regio. Dit doen we met andere gemeenten en via [Twenteboard](#). De koers is het ontwikkelen van een toonaangevende groene technologische topregio³². In een groene technologische topregio werken we samen aan Bruto Twents Geluk, waarbij de indicatoren voor brede welvaart als kompas gelden. De kracht van Twente ligt in het feit dat we de economie en leefomgeving niet als doel zien, maar als middel om een bijdrage te leveren aan Bruto Twents Geluk. Het behouden en versterken van een sterk Twents bedrijfsleven als motor voor de regionale economie is van belang voor de toekomst van de regio³³. Hier ligt de basis van inkomen en baan zekerheid voor de mensen in Twente.

In Twente is diepgaande kennis en groot innovatief vermogen die relevant zijn voor de toekomst van onze samenleving en aarde. De nadruk ligt hier op de volgende maatschappelijke opgaves:

- Duurzaamheid en circulariteit;
- slimme energie en
- innovatieve gezondheid.

Dichterbij produceren

We onderkennen het belang van het terughalen van productie uit verre landen (reshoring) en zetten in op dichterbij produceren van cruciale onderdelen voor onze producten (nearshoring). Twentse technologie draagt bij aan de verduurzaming van de regio en versterkt de ontwikkeling van een duurzaam Nederland. We geven invulling aan duurzaamheid en maatschappelijk verantwoord ondernemen. Het Ondernemerscentrum ROZ speelt hier een rol in. Uitdagingen pakken we samen op. We zoeken in gemengd verband naar oplossingen voor sociale en duurzame vraagstukken.

Vakmensen en kenniswerkers

We investeren in goed opgeleide vakmensen en kenniswerkers. Beoogd resultaat is een duurzaam Twente met werk en welzijn voor iedereen en een inclusieve arbeidsmarkt. We willen dat iedereen mee kan doen, maar het is ook noodzakelijk. Krapte op de arbeidsmarkt is een van de grootste bedreigingen voor een succesvolle energietransitie, circulaire economie en andere verduurzaming. Ook moeten we rekening houden met de toenemende vraag naar duurzame technologie en de noodzaak voor toekomstbestendige en kringlooplandbouw. We werken in Twente op technologisch vlak aan geïntegreerde energiesystemen voor decentrale opwekking, opslag, omzetting en gebruik van duurzame energie. De ligging maakt Oost-Nederland tot een goede partner om Nederland en Europa te helpen de energietransitie (grensoverschrijdend) te versnellen.

Daarnaast zorgen we voor gezamenlijke (onderzoeks)faciliteiten en doorgaande leerlijnen met als doel kennisdeling en -ontwikkeling op alle opleidingsniveaus.

Waar ligt onze focus?

1. We dagen de markt uit om te innoveren op het gebied van duurzaamheid in brede zin.
2. We stimuleren verduurzaming van bedrijven zoals bij toekomstbestendige werklocaties en de ontwikkeling van producten en diensten die bijdragen aan de verduurzaming van Hengelo, Twente en de wereld.
3. We vinden de ontwikkeling van waardemodellen, zoals vanuit de deel- en belevingseconomie, die niet gericht zijn op materiële consumptie, maar brede welvaart belangrijk.
4. We kiezen samen met partijen voor een duurzaam en inclusief arbeidsmarktbeleid (nieuw talent aanboren, werk anders organiseren, binden en boeien). We trekken internationaal talent en kenniswerkers aan en stimuleren de groei van het aantal technologische studenten in het beroeps- en hoger onderwijs. We blijven ontwikkelen en een leven lang leren is de norm.
5. We bevorderen maatschappelijk verantwoord ondernemen (mvo) aan de hand van duurzame ontwikkelingsdoelen (Global Goals).

6. We worden minder kwetsbaar voor grondstoffenschaarste. Een circulaire economie biedt kansen om in Twente, dankzij innovatie, een sterke positie te pakken in de ontwikkeling van circulaire producten.
7. We dragen bij aan de ontwikkeling en opschaling van geïntegreerde decentrale energiesystemen. Oftewel Smart Energy Hubs.

3.4 Gemeente Hengelo als duurzame speler

Naast de inhoudelijke thema's uit hoofdstuk 3.3 zijn wij als gemeente een belangrijke speler in de verduurzaming van Hengelo. Daarom beschrijven we de duurzame rol die we ook in onze eigen organisatie hebben.

Waar draait het om?

Hengelo houdt zich aan de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (Global Goals, zie paragraaf 2.1). Dat betekent dat we in de gemeentelijke organisatie insteken op zo duurzaam mogelijk te zijn. Zo kunnen we bijdragen aan de te bereiken effecten op het gebied van energie, uitstoot, grondstoffen en circulariteit, gezondheid en leefbaarheid.

Wat is onze koers?

In alle facetten ontwikkelen we ons tot een (zichtbaar) duurzaam bedrijf en een duurzame organisatie. Als wij anderen willen stimuleren en soms verplichten om de duurzame ontwikkelingsdoelen te halen, dan moeten we zelf het goede voorbeeld geven.

Vastgoed

In 2050 moeten we als samenleving energieneutraal zijn. De verduurzaming van de gemeentelijke vastgoedportefeuille is hier onderdeel van en vormt een grote opgave voor de komende jaren. We verduurzamen het gemeentelijke vastgoed in de kernportefeuille naar energielabel A. Het gaat om het vastgoed in de categorieën beleidsvolgend, wettelijke taak en eigen organisatie.

We combineren dit waar mogelijk met de uitvoering van onderhoudswerkzaamheden³⁴. Daarnaast gaan we kijken hoe we maatschappelijk vastgoed buiten de kernportefeuille (zoals scholen) kunnen verduurzamen.

Duurzaam inkopen en aanbesteden

Samen met andere Twentse overheden heeft de gemeente Hengelo een inkoop- en aanbestedingsbeleid³⁵. Hierbinnen is maatschappelijk verantwoord inkopen (mvi) een belangrijk speerpunt. Bij het inkopen en aanbesteden nemen we de effecten op people, planet en prosperity mee in onze keuze. In het inkoop- en aanbestedingsbeleid staan keuzes vastgelegd voor de eigen duurzame huishouding van de gemeente, en de duurzame inrichting en beheer van de openbare ruimte.

Duurzame mobiliteit van medewerkers

De gemeente Hengelo heeft haar zakelijke mobiliteitsbewegingen verduurzaamd door een groot deel van de zakelijke kilometers aan te bieden als 'Mobility as a Service'. Gebruik van een mobiliteitspas voor openbaar vervoer, deelfiets, en zero-emissiewagenpark worden aangeboden als oplossing. Eigen autogebruik wordt ontmoedigd. We gaan beginnen met het delen van voertuigen met derden.

Duurzaam hrm-beleid

De gemeente wil een aantrekkelijke werkgever zijn. Naast het aanbieden van een aantal secundaire arbeidsvoorwaarden die bijdragen aan het welzijn, stimuleert Hengelo haar medewerkers om een leven lang te ontwikkelen en te leren. Dat draagt bij aan de mogelijkheid om duurzaam beschikbaar te blijven voor de arbeidsmarkt en aan persoonlijke ontwikkeling en medewerkerstevredenheid in het algemeen. De gemeente Hengelo faciliteert medewerkers om hybride te werken, thuis en op kantoor en draagt daarmee ook bij aan minder woon-werkverkeer. De gemeente stelt vitaliteitsbeleid vast. De gemeente gaat, net als een aantal bedrijven, een verkenning doen naar een uitbreiding van de secundaire arbeidsvoorwaarden voor medewerkers op het gebied van verduurzaming zoals zonnepanelen en duurzame mobiliteit.

Waar ligt onze focus?

1. We verduurzamen het gemeentelijke vastgoed en bekijken hoe maatschappelijk vastgoed buiten de kernportefeuille (zoals scholen) verduurzaamd kunnen worden.
2. We stimuleren werkgelegenheid voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt (Social Return on Investment, SROI), we kiezen voor steeds duurzamere alternatieven, bevorderen innovaties en we stimuleren en bieden kansen aan regionale ondernemers, bij voorkeur in het mkb.
3. We blijven op onze eigen locaties duurzame keuzes maken. Zo wordt de catering gedaan door lokale ondernemers, scheiden we ons afval, gebruiken we veilige schoonmaakmiddelen et cetera.
4. We benutten ons inkoop- en aanbestedingsbeleid en contracten voor verduurzaming.
5. We verduurzamen onze zakelijke mobiliteitsbewegingen (Mobility as a Service). We ontmoedigen eigen auto-gebruik. We starten met het delen van voertuigen met derden.
6. We nemen verduurzaming op ons hrm-beleid. We zetten in op een leven lang leren. We faciliteren medewerkers om hybride te werken. We stellen vitaliteitsbeleid vast en doen, net als een aantal bedrijven, een verkenning naar de uitbreiding van secundaire arbeidsvoorwaarden voor medewerkers op het gebied van verduurzaming zoals zonnepanelen en duurzame mobiliteit.
7. We zetten in op een duurzame inrichting en beheer van de openbare ruimte. We houden rekening met een verantwoorde keuze en verwerking van materialen (bijvoorbeeld ecologisch beheer en het zo duurzaam mogelijk onkruid bestrijden).

3.5 Participatie en communicatie

Waar draait het om?

Duurzaamheid raakt de hele gemeente, iedere Hengeloër krijg ermee te maken. Het is een grote uitdaging om inwoners te betrekken bij een onderwerp als duurzaamheid. Als we NU actie ondernemen op dit thema, bijvoorbeeld door minder CO₂ uit te stoten, zien we de effecten pas veel later. Dit principe maakt het een extra lastig vraagstuk. Veel mensen maken zich zorgen om bijvoorbeeld de klimaatverandering en het gebrek aan biodiversiteit. Maar dat betekent niet dat ze meteen ander gedrag gaan vertonen. Gewoontes zijn krachtig. Van de CO₂ die Nederland uitstoot komt 84% door de keuzes die mensen maken³⁶. Er is veel potentie voor verbetering dus.

Bij het onderwerp duurzaamheid kom je bij de inwoners ook 'achter de voordeur'. Je bent heel dichtbij. Dit vereist ook communicatie op dat niveau. Wat kan ons helpen om gedrag aan te passen en duurzaam gedrag aantrekkelijk en standaard te maken? Er zijn drie randvoorwaarden voor (duurzaam) gedrag: capaciteit, motivatie en gelegenheid. Deze zijn alle drie nodig voor verandering.

1. **Capaciteit:** weten wat er speelt en wat je geacht wordt te doen, en de vaardigheden om dat daadwerkelijk uit te kunnen voeren. 'Ik weet wat ik moet doen om mijn huis te isoleren.'
2. **Motivatie:** de wil om te veranderen, die vaak sterk afhangt van het gevoel van nut en urgentie, maar ook van identiteit (hoe je jezelf wilt zien) en emoties als angst, zorgen of trots. 'Ik zie het nut in van het isoleren van mijn huis.'
3. **Gelegenheid:** de omstandigheden om het gedrag te kunnen uitvoeren. Hier spelen onder meer de sociale context (hoe kijk je tegen het gedrag aan) en regelgeving een rol. 'Ik heb geld beschikbaar om dit te doen, bijvoorbeeld subsidie.'

Het stille midden en de participatieparadox

De stellingen zijn vaak al ingenomen als het gaat om duurzaamheid. Er is veel polarisatie. In een samenleving waar polarisatie de overhand heeft is het extra lastig om bij deze vraagstukken 'het stille midden' te bereiken; de mensen die niet erg voor of tegen zijn, maar nog niet zoveel vinden.

Als de grote strategische beslissingen worden genomen, staan de meeste mensen nog niet 'aan'. Dan staat het onderwerp nog te ver van hun bed. Dat noemen we de participatieparadox. Als de onderwerpen in hun omgeving wél gaan spelen, hebben belanghebbenden vaak niet zoveel invloed meer. Tegen deze paradox lopen we ook in Hengelo aan met verschillende duurzaamheids-onderwerpen. Duurzaamheid is van alles en iedereen. Het heeft een raakvlak met veel verschillende onderwerpen. Iedereen krijgt ermee te maken. Ook medewerkers van de gemeente. Daarom is het goed om veel mensen intern aan dit onderwerp te binden.

Wat is de koers?

Onze koers is erop gericht om gedragsverandering te bereiken door met communicatie en participatie in te spelen op motivatie, capaciteit en gelegenheid. De participatie vindt plaats op het juiste moment en met een vertegenwoordiging van een brede groep. In de uitvoering van de verschillende gemeentelijke projecten onderzoeken we de mogelijkheden tot participatie, maatwerk dus. We gebruiken hierbij het denkkader participatie dat de gemeenteraad heeft vastgesteld³⁷. In de participatie willen we het stille midden betrekken. En achter de voordeur met mensen in contact komen.

Waar ligt onze focus?

We hebben vijf aandachtsgebieden in de participatie en communicatie die voortbouwen op de communicatiestrategie bij klimaatadaptatie, het programma Nieuwe Energie Hengelo en de communicatie rond de Transitievisie Warmte.

1. *Gedragsverandering.* We willen de Hengeloërs helpen om hun gedrag te veranderen. Dat doen we door bij te dragen aan motivatie, capaciteit en gelegenheid ('van het hoofd naar het hart'). We ondersteunen dit met goede communicatie en door bijvoorbeeld inspirerende verhalen te vertellen. We willen hier ook kunst en cultuur voor benutten en gemeentelijke gebouwen. Maar ook door mensen hulp te bieden (capaciteit en gelegenheid). Dit doen we door het zetten van zowel kleine als grote stappen, aangeven waar we naar toewerken, samenwerken, het goede voorbeeld geven en elkaar positief stimuleren.
2. *In de wijk en achter de voordeur.* Mensen willen vaak wel maatregelen nemen om duurzamer te leven. Maar daar hebben ze hulp bij nodig. Er is behoefte aan persoonlijke informatie en motivatie op de plek waar de vraag is. En dat is ook in de eigen woning. We zorgen voor goed advies, maar ook hulp op maat aan de keukentafel (capaciteit en gelegenheid). Er moet een beweging ontstaan; iedereen doet wat, zet ook de knop om. De gemeente faciliteert initiatieven uit de samenleving, betreft mensen bij verduurzamingstrajecten, gaat partnerschappen aan en sluit akkoorden met mede-verduurzamers om de positieve beweging tot verduurzaming in Hengelo te versterken.
3. *Participatie en communicatie op maat in de uitvoering.* Bij elk duurzaam project onderzoeken we de mogelijkheden om belanghebbenden invloed te geven in het project. Dat doen we door het denkkader participatie te volgen. De gemeenteraad heeft dat in oktober 2022 vastgesteld.

We zijn duidelijk in de mate van invloed van belanghebbenden in elke fase van het project. We vergeten ook de jonge generaties niet.

4. *Investeren in het stille midden.* In de gesprekken rond duurzaamheid in de gemeente horen we veel de stemmen van de uitersten. Dus of de felle tegenstanders, of juist de uitgesproken voorstanders van duurzaamheid. Informatiebijeenkomsten of inloopsessies trekken vaak dezelfde mensen. Maar hoe zorgen we dat het geluid van het midden ook overkomt? De vraag is hoe we hen kunnen betrekken en aanzetten tot actie. Een soort burgerberaad of een Hengelo Panel speciaal voor het thema duurzaamheid zijn manieren om dat te doen. Maar ook investeren in laagdrempelige kanalen om een grote groep mensen te betrekken, zoals goed doordachte vragenlijsten waardoor we meteen met de uitkomsten aan de slag kunnen gaan.
5. *Duurzaam werken in Hengelo.* 'Buiten winnen is binnen beginnen'. De interne gemeentelijke organisatie krijgt de komende jaren steeds meer te maken met het thema duurzaamheid. Het is vervlochten met de hele organisatie. Het vereist intern daarom extra kennis, om duurzame principes ook toe te passen in het eigen werk. Maar we willen ook voorbeeldgedrag zien van de gemeentelijke organisatie, zowel op het werk als thuis. Interne communicatie mag daarom niet ontbreken in een communicatiestrategie.

Van Grijs naar Groen in de wijken

Een mooi voorbeeld van participatie binnen duurzaamheid is de regeling 'Van Grijs naar Groen'. Met de regeling wil de gemeente Hengelo de komende jaren graag alle wijken in Hengelo vergroenen. Per wijk is hiervoor 75.000 euro beschikbaar. De regeling is een samenwerking tussen de gemeente en de inwoners. Inwoners melden grijze gebieden in hun wijken aan die ze willen vergroenen. De gemeente kijkt naar de haalbaarheid van de ideeën binnen het budget en koppelt aan de inwoner terug. Mochten er te veel aanmeldingen voor projecten zijn, dan wordt er gestemd. De gemeente gaat vervolgens over de uitvoering.

Met de samenleving aan tafel

We zetten een duurzame denktank op. Hierin gaan we aan de slag met duurzaam denken en duurzaam doen. Dit doen we samen met gemeentelijke medewerkers, maar ook met mensen en organisaties zoals kennisinstellingen, bedrijven en inwoners. Deze denktank werkt twee kanten op en is een middel om zowel kennis uit de samenleving op te halen als om duurzaamheid in het DNA van ons allemaal te krijgen, een win-winoplossing dus!

4. Hoe gaan we nu verder met duurzaamheid?

4.1 We kunnen en willen het niet alleen!

In 2050 is Hengelo een integraal duurzame samenleving. Als gemeente kunnen en willen we die ambitie niet in ons eentje waarmaken. Dit is een maatschappelijke uitdaging. We hebben als gemeente invloed op alle duurzaamheids-thema's zoals in dit visiedocument beschreven. Maar we hebben niet in alle sectoren en doelgroepen evenveel invloed en verantwoordelijkheid, en de impact op verduurzaming verschilt ook per gebied. Als het gaat om onze publieke leefomgeving en eigendommen hebben we hier letterlijk veel ruimte. In het geval van de verduurzaming van bedrijven spelen de bedrijven zelf en de rijksoverheid ook een belangrijke rol. Daarom is het essentieel dat we samen met onze maatschappelijke partners het duurzaamheidsvraagstuk aanpakken en daarvoor akkoorden sluiten. Duurzaamheid is van ons allemaal en iedereen heeft hierin een rol.

Uiterlijk in 2050 zit duurzaam denken en doen in het DNA van ons allemaal. Het is het nieuwe normaal. Daarom zorgen wij ervoor dat duurzaamheid in alle beleidsterreinen vanzelfsprekend wordt en dat duurzaamheid een integrale denkwijze is, in het ruimtelijke en sociale domein.

4.2 Uitvoering geven aan de Duurzaam Hengelo

Duurzaam Hengelo. Koers richting 2050 beschrijft op hoofdlijnen wat we in Hengelo op de lange termijn willen bereiken en hoe we hieraan gaan werken beginnend met onze focuspunten. Onze uitgangspunten zijn hierbij belangrijk (zie 3.2). Duurzaamheid is niet iets wat ligt op één beleidsterrein. Het is bovendien een opgave die we delen met andere gemeenten, mede-overheden en de samenleving. Dit willen we benutten om voortgang te maken. Duurzaamheid is een kaderstellend thema dat doorwerkt in een strategisch programma, plannen, begrotingen en projecten van alle gemeentelijke afdelingen en de samenleving. Dat maakt het complex en uitdagend om aan te werken. De Omgevingswet helpt hierbij, en biedt ons de mogelijkheid om duurzaamheid te verankeren in het beleid voor de fysieke leefomgeving. Daarnaast gaan we inzetten op het bevorderen van duurzaam gedrag en gaan we duurzaamheid integraal meenemen in het Hengeloos beleid. Hiervoor is nog een grote inspanning nodig.

4.3 Omgevingsvisie Hengelo

In Hengelo stellen we de Omgevingsvisie 2040 in fasen op met elk een uitgebreid participatietraject. We zijn begonnen met de omgevingsvisie Hengeloos Buiten, de visie voor het buitengebied. Daarna hebben we in de tweede fase de visie opgesteld voor het Centrum en Hart van Zuid, Hart voor Hengelo. Hierin is duurzaamheid al verankerd. Het overige stedelijke gebied is de derde fase in de Omgevingsvisie voor de gemeente Hengelo. Deze drie fases worden daarna in de vierde fase geïntegreerd tot één samenhangende visie voor ons hele grondgebied. Daarna wordt de Omgevingsvisie specifiek uitgewerkt in het Omgevingsplan, waarin alle gemeentelijke regels over de fysieke leefomgeving worden opgenomen.

Hoe is duurzaamheid in de Omgevingswet verankerd?

Dat begint al bij de centrale doelstelling van de wet: 'met het oog op duurzame ontwikkeling, zorgen voor een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit'. Hierbij staat een goede balans tussen de drie p's centraal: people, planet en prosperity.

In de wet is gesteld dat de gemeente haar taken moet uitvoeren met het oog op de doelen van de wet. Kortom, daarmee is duurzaamheid dus als centraal begrip in de leefomgeving stevig verankerd. Ook worden in de Omgevingswet diverse instrumenten genoemd. Met deze instrumenten kunnen wij concreet invulling gaan geven aan het aspect duurzaamheid.

Regels en eisen voor duurzaamheid vastleggen

De gemeente stelt een omgevingsplan op, waarin alle gemeentelijke regels opgenomen worden die betrekking hebben op de fysieke leefomgeving. Dat kunnen onder meer regels zijn over het bergen van water op eigen terrein of in de openbare ruimte, of het vastleggen van hittebestendig of natuurinclusief bouwen.

In het omgevingsplan kan de gemeente omgevingswaarden vastleggen (eisen, grenzen). Vervolgens moet de gemeente bij de vaststelling van het omgevingsplan goed onderbouwen welke taken en bevoegdheden zij gaat inzetten om aan de opgenomen omgevingswaarden te voldoen.

De Omgevingsvisie is het instrument om de ambities uit Duurzaam Hengelo 2050 op te nemen en ervoor te zorgen dat het doorwerkt in keuzes die de gemeente maakt in de leefomgeving.

4.4 Uitwerking in programma's

In omgevingsprogramma's wordt de Omgevingsvisie (het beleid voor onderdelen van de fysieke leefomgeving) verder uitgewerkt door middel van maatregelen. Een omgevingsprogramma is een beleidsdocument en is bindend voor de overheid die het vaststelt. Het omgevingsprogramma bevat maatregelen voor onder meer de ontwikkeling, het gebruik, het beheer, de bescherming of het behoud van de fysieke leefomgeving.

Hengelo heeft al enkele programma's gemaakt volgens de werkwijze van de Omgevingswet zoals het Omgevingsprogramma Nieuwe Energie 2021-2030 en het Uitvoeringsprogramma Nieuwe energie Hengelo 2022-2025. Andere volgen, zoals op het gebied van warmte en mobiliteit. Hier koppelen we ook de rollen van de gemeente op de verschillende terreinen nader aan.

4.5 Monitoring

Om zicht te hebben op onze voortgang in de verduurzaming van Hengelo is het van belang om te monitoren zoals CO₂. Op basis van de uitkomsten hiervan kunnen we onze doelstellingen, het tempo en de uitvoering aanscherpen. Met monitoring kunnen we ook zicht houden op de ontwikkelingen in de wereld op het gebied van klimaatverandering en duurzaamheid. We gebruiken hiervoor zowel internationale en nationale (zoals de Regionale klimaatmonitor) als Hengelose monitoringsinstrumenten.

We beschikken al over een aantal beleidsindicatoren maar nog niet over een complete Hengelose duurzaamheidsmonitor. Daarom is het onze ambitie om een duurzaamheidsmonitor op te stellen waarin we alle duurzaamheidsthema's presenteren. Met daarnaast een periodiek overzicht van de voortgang op de verdere uitwerking van onze doelen zoals in programma's, rolverdeling en verankering in het maatschappelijk speelveld.

4.6 Middelen

Voor het bereiken van een duurzaam Hengelo zijn aanzienlijke middelen nodig. Maar ook als Hengelo niet duurzaam zou worden zijn er middelen nodig vanwege de schade die dat tot gevolg heeft. Zowel gezondheidsschade als materiële schade en schade door inkomstenderving of hogere uitgaven. Bijvoorbeeld door hittegerelateerde sterfte, wateroverlast, hogere prijzen voor spullen of hogere energielasten. En daarbovenop komen de lasten van een steeds onleefbaardere planeet en de ontheemden die dat tot gevolg heeft.

De benodigde middelen voor verduurzaming hoeven we niet allemaal in een keer op te brengen. We voorzien wel dat hoe later we verduurzamingsmaatregelen nemen, hoe hoger de kosten zullen zijn. En hoe eerder we stappen zetten, hoe meer wij allemaal profiteren: inwoners, bedrijfsleven, onderwijs, onderzoek en overheid.

De middelen worden nader gespecificeerd in de uitwerkingsprogramma's. We zoeken de middelen voor verduurzaming van de gemeente bij meerdere partijen: bij de rijksoverheid, Europa, provincie, bedrijven, investeerders, woningcorporatie, inwoners en natuurlijk bij de gemeente zelf. We hebben hier toe als gemeente middelen zoals financiën, bevoegdheden, grond, groen, water, infrastructuur en vastgoed tot onze beschikking. Het bepalen van een goede mix vergt een nadere uitwerking. Hierbij is het van belang te betrekken dat verduurzaming ook kan leiden tot ander grondgebruik en andere duurzame opbrengsten kan opleveren zoals door energie-opwekking of kwaliteit van leven. Of vermindering van lasten door meer zelfvoorzienend te zijn. Constructies zoals pacht worden hierdoor mogelijk interessanter dan verkoop van gronden.

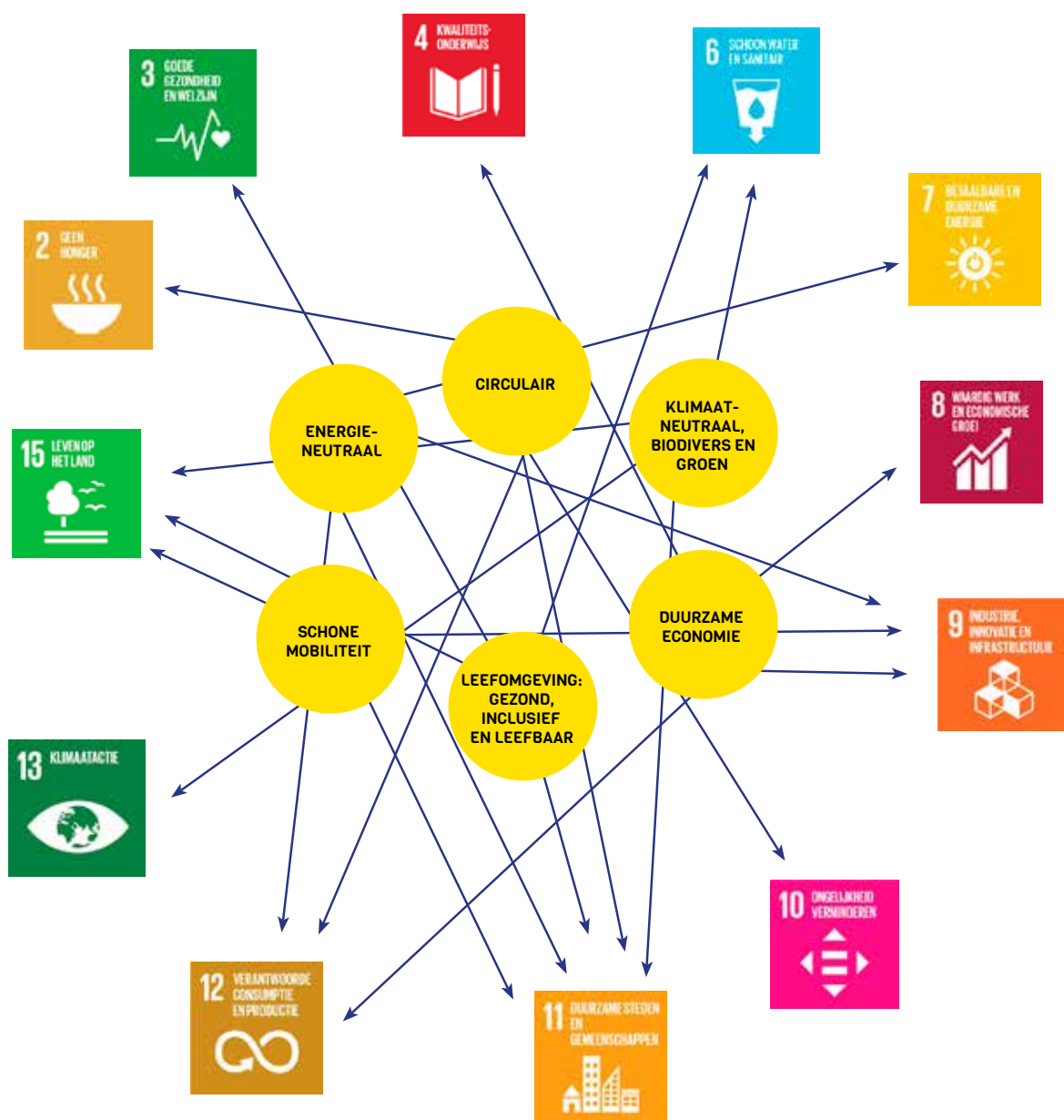
4.7 2050

Duurzaam Hengelo. Koers richting 2050 laat zien dat we vanuit de verschillende niveaus, zoals Europees en landelijk en omdat we het lokaal nodig vinden, voor duurzaamheid werk te doen hebben. Het Hengelose Achtje bundelt de gezamenlijke thema's waarmee we verder aan de slag gaan met de samenleving. Op het gebied van klimaat zijn

we al druk bezig. Voor energie zetten we ook belangrijke stappen met ons gerealiseerde innovatieve warmtenet en de voorbereiding voor grootschalige, hernieuwbare energie-opwekking. Met circulariteit bevinden we ons nog meer in een beginstadium van de weg die we hebben te gaan naar een circulaire samenleving met een duurzame economie. Met werken aan onze leefomgeving, voor gezondheid en leefbaarheid, hebben we als lokale overheid een verschil te maken, waarbij gevarieerd groen, schone mobiliteit en schone lucht nodig zijn. Dit maakt meteen de samenhang duidelijk en de waarde van een omvattend beeld. Onze opgave is een duurzaam Hengelo de komende jaren verder in te kleuren en daadwerkelijk vorm te geven.

Bijlage 1

Global goals en het Hengelose Achtje

Onderstaande doelen zijn ook van belang voor duurzaamheid

Bijlage 2

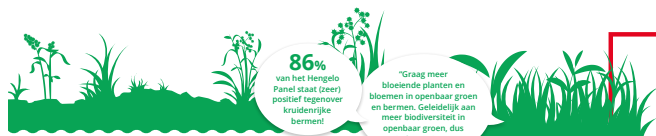
Participatie: resultaten Hengelse klimaatpraat

RESULTATEN HENGELSE KLIMAATPRAAT

Wat merken inwoners van de gemeente Hengelo van zomers en winters die steeds wisselvoller worden? Welke problemen en oplossingen zien zij? Om dit te achterhalen gaat de gemeente Hengelo in de eerste helft van 2021 (online) in gesprek met inwoners. Deze gesprekken verlopen onder andere via het HengeloPanel, social media polls en de Hengelse Klimaatpraat (een reeks van vier online bijeenkomsten).

HENGELO PANEL SOCIAL MEDIA POLLS 1ste KLIMAATPRAAT KLIMAATPRAAT GEZONDHEIDSZORG 2de KLIMAATPRAAT KLIMAATPRAAT SLANGENBEEK

ONACCEPTABELE KLIMAATEFFECTEN IN GESPREK MET INWONERS

Welke klimaateffecten zijn voor inwoners acceptabel en welke juist niet? En hoe vaak mogen deze effecten voorkomen? Uit het Klimaateffectenspel tijdens de Eerste Klimaatpraat kwamen deelnemers tot de volgende 5 onacceptabele klimaateffecten:

1. Doorgaande wegen afgesloten voor u en hulpdiensten (wateroverlast).
 2. Schade aan groen in de stad (droogte).
 3. Bosbranden (droogte).
 4. Water in de woning (wateroverlast).
 5. Hittestress in zorgcentra (hitte).
- "Dat is rampzalig en mag nooit voorkomen! Echter: een samenleving risicovol laten functioneren is wel heel duur."
- "ER ZIJN VEEL MANIEREN OM EEN GEBOUW BETER TE ISOLEREN, BUITEN DE STANDAARD TECHNIEKEN OM. ZOALS BIJVOORBEELD MET BOMEN, DIE ZORGEN VOOR MEER SCHADUW EN MEER KOELTE IN DE ZOMER."

BIODIVERSITEIT IS BELANGRIJK!

Uit de Klimaatpraat blijkt dat deelnemers biodiversiteit belangrijk vinden.

GEZONDHEID EN HET KLIMAAT

Tijdens de Klimaatpraat Gezondheidszorg bespraken Hengelse zorgprofessionals het verband tussen klimaatverandering en de gezondheidszorg.

GROOTSTE RISICO'S

1. **Hitte** - sterfte onder ouderen en kwetsbaren
2. **Luchtverontreiniging** - sluipmoordenaar
3. **Opkomst nieuwe infectieziekten** - in de hand gewerkt door opwarming

"Het klimaat verandert door. Hittesgolven komen vaker voor, duren langer en worden intenser. Dit heeft een grote impact op sterfte. Ook als we stoppen met uitstoot gaat dit door."

KWETSBARE GROEPEN

1. Ouderen
2. Chronisch zieken
3. Lage sociaaleconomische klassen
4. Moeilijk bereikbare inwoners

"We moeten kijken vanuit kansen voor preventie en gezondheid (positieve gezondheid). Groen, makkelijk op de fiets kunnen stappen, elkaar kunnen ontmoeten en zingeving zijn hierbij belangrijk."

MOGELIJKE POSITIEVE EFFECTEN

Klimaatverandering betekent niet alleen slecht nieuws:

- Meer mogelijkheden buitenlucht op te zoeken
- Bevordering fysieke beweging buiten
- Aanpassen dagritme (siesta)

"Praten en verkennen is goed. Maar wel in combinatie met een fysieke ontmoeting bij een goed initiatief of bijvoorbeeld een moestuin. Dit initiatief graag delen met andere Twentse gemeenten. Graag een vervolg, maar dan niet alleen in gesprek maar ook op bezoek bij elkaar. Zo kunnen goede initiatieven en inspiratie plaatsvinden."

DEZE KLIMAAT-EFFECTEN WORDEN ERVAREN

DEELNEMERS AAN DE TWEEDE KLIMAATPRAAT ERVAREN VOORAL HITTE EN DROOGTE. WAT DOEN ZIJ HIERTEGEN?

- Meer groen in mijn tuin!
- Heb een regenton aangeschaft om de planten water te geven.
- Rustig aan, in de schaduw blijven (zorgen dat de tuin voldoende schaduw heeft)
- Veel struiken in de tuin, huis goed dicht houden, veel schaduw creëren in tuin
- Zoveel mogelijk groen in de tuin

DEELNEMERS AAN DE KLIMAATPRAAT SLANGENBEEK ERVAREN VOORAL WATEROVERLAST. HOE KOMT DIT?

- Smalle/kleine strook hemelwaterafvoer
- Water blijft staan tussen hoge drempels

"ALS JE OP DE KLIMAATATLAS KIJKT NAAR EEN VOORSPELLING VAN WAAR HET WATER ZICH GAAT OPHOPEN, DAN KLOPT DIT ONVOORSTELBAAR GOED."

"WE ZIJN ERG GEFOCUST OP HET VOORKOMEN VAN WATEROVERLAST. MISSCHIEN MOETEN WE OOK LEREN ER MEE OM TE GAAN."

* Hittestress kan leiden tot oversterfte. Zie het kader 'Gezondheid en het klimaat' voor meer info over klimaatverandering en de gezondheidszorg.

DIT VALT OP

HITTE EN DROOGTE WORDEN MEEST ERVAREN

- Deelnemers Klimaatpraat en Hengelo Panel ervaren vooral hitte en droogte.
- 25% Hengelo Panel ervaart (zeer) veel overlast/hinder van droogte
- 31% Hengelo Panel ervaart (zeer) veel overlast/hinder van hitte
- Vooral wateroverlast in Slangenbeek

Wateroverlast wordt over het algemeen als erger gezien, maar in mindere mate ervaren in de gemeente Hengelo.

FOCUS OP DE EIGEN OMGEVING

- Klimaatverandering is vaak een 'ver van mijn bed' show
- Inwoners praten makkelijker over eigen omgeving
- Inwoners zijn bereid in de eigen omgeving aan vergroening te werken

77% van deelnemers aan het HengeloPanel vindt het (heel) belangrijk zelf in actie te komen.

POLLS OP SOCIAL MEDIA: Klimaateffecten gekoppeld aan wateroverlast zijn erger dan klimaateffecten gekoppeld aan hitte of droogte.

BEHOEFTE AAN GROEN

- Toename van groen draagt bij aan biodiversiteit
- Groene omgeving bevordert gezondheid en sociale cohesie

Inwoners roepen op het maaibeleid van de gemeente aan te passen. In juli 2021 stemde Hengelse gemeenteraad voor een ecologisch maaibeleid. Vanaf 2022 wordt hier invulling aan gegeven.

SAMENWERKING

- Inwoners willen met elkaar en met de gemeente samenwerken
- Samenwerking tussen fysieke en sociale domein om gezondheid te bevorderen

HOE BEREIKT DE GEMEENTE MEER MENSEN?

- Zet scholen en scholieren in
- Houd het niet bij praten alleen
- Blijven uitdragen waarom dit thema belangrijk is.

HENGELO PANEL: Meerderheid is bereid max. 8 minuten te lopen naar hun auto om ruimte te maken voor groen

HOE NU VERDER?

Met de uitkomsten van het HengeloPanel, de social media polls en de Hengelse Klimaatpraat krijgt de gemeente Hengelo een beeld van hoe (een deel van de) Hengelse bevolking klimaatverandering ervaart.

Alle input vanuit inwoners wordt gebruikt om Hengelo in de komende jaren weerbaarder te maken tegen wateroverlast, hitte en droogte. De gemeente Hengelo kan op deze manier samen met haar inwoners zorgen voor een klimaatbestendig Hengelo.

Bijlage 3

Bronnen en referenties

0. Jan Rotmans (2021), X-curve in Omarm de Chaos - DRIFT (eur.nl)
1. IPCC (2022). Climate Change 2022; Mitigation of Climate Change
2. World Commission on Environment and Development (1987). Our common future [Brundtland rapport]
3. Rijksoverheid (2016). NEDERLAND ONTWIKKELT DUURZAAM; Plan van aanpak inzake implementatie SDGs
4. De Verenigde Naties (2015). Klimaatakkoord van Parijs
5. Kenniscentrum Europa Decentraal (2022). Europees Beleid
6. Europese Raad & Raad van de Europese Unie (2022). Europese Green Deal
7. Europese Commissie (2022). Een Europese Green Deal; Het eerste klimaatneutrale continent worden
8. Rijksoverheid (2019). Klimaatakkoord
9. Rijksoverheid (2022). Klimaatwet
10. Rijksoverheid (2021). Coalitieakkoord 'Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst'
11. Rijksoverheid (2016). Rijksbreed programma Circulaire Economie
12. Rijksoverheid (2018). Deltaprogramma 2018; Doorwerken aan een duurzame en veilige delta
13. Provincie Overijssel (2022). Overijssel voor elkaar! Fundament voor de nieuwe Omgevingsvisie
14. Rijksoverheid (2020). Nationale Omgevingsvisie; Duurzaam perspectief voor onze leefomgeving
15. Gemeente Hengelo (2021). Kadernota 2022-2025
16. Gemeente Hengelo (2021). Uitvoeringsprogramma Nieuwe energie Hengelo 2022-2025
17. Gemeente Hengelo (2021). Ontwerp Transitievisie Warmte Hengelo; "Hoe en wanneer gaan we in de toekomst onze woningen duurzaam verwarmen?"
18. Regio Twente (2018). Op naar een afvalloos Twente!
19. Gemeente Hengelo (2021). Hengeloos buiten; Omgevingsvisie voor het buitengebied van Hengelo
20. Waterschap Vechtstromen (sd). Klimaatatlas Twente
21. Gemeente Hengelo (2022). Klimaatadaptatiestrategie Hengelo 2022
22. Gemeente Hengelo (2015). Groenplan Hengelo
23. Gemeente Hengelo (2021). Visie bodem en ondergrond Hengelo; Leidraad voor een duurzaam gebruik van de bodem en ondergrond
24. RIVM (2018). Leefstijl én leefomgeving hebben invloed op gezondheid
25. Rijksoverheid (2020). Het Schone Lucht Akkoord
26. Lokaal Preventie Akkoord Hengelo. Kansengelijkheid in gezondheid 2021-2024
27. Gemeente Hengelo (2022). Transformatieplan Sociaal Domein 2022
28. Gemeente Hengelo. Nota geluid
29. GGD IJsselland & GGD Twente (2022). Luchtkwaliteit en Gezondheid in Overijssel
30. Gemeente Hengelo (2021). Koersnota Mobiliteit; Hengelo – knooppunt van Twente
31. Gemeente Hengelo (2022). Mobiliteitsplan 2040; Heel Hengelo in beweging (ligt begin 2023 ter inzage)
32. Twente Board (2022). Samenwerken aan bruto Twents geluk in een groene technologische topregio
33. Gemeente Hengelo (2022). Het Hart van Hengelo; Omgevingsvisie voor de Binnenstad, Stationsomgeving en Hart van Zuid
34. Gemeente Hengelo (2021). Accomodatiebeleid Sociaal en vastgoedkaders; Strategische uitgangspunten
35. Gemeente Hengelo (2020). Inkoop- en Aanbestedingsbeleid
36. R.J. Renes (lector Psychologie voor een Duurzame stad) in Duurzaam Amsterdam (2021). "Circa 84% CO2-uitstoot ontstaat door persoonlijke keuzes van mensen"
37. Gemeente Hengelo (2022). Denkkader participatie; Hengelo is van en voor mensen!
38. EnergieDuurzaamheid_Hengelo_2020-2021.pdf (kennispunttwente.nl)
39. Geluidsbelastingkaarten EU-richtlijn Omgevingslawaa 2021 gemeente Hengelo
40. Duurzaam Hengelo; Website duurzaamheid gemeente Hengelo

Bezoekadres stadhuis
Burgemeester van der Dussenplein 1

Postadres
Postbus 18, 7550 AA Hengelo

Telefoonnummer
14-074

E-mail
Gemeente@hengelo.nl

www.hengelo.nl

Gemeente
Hengelo

Middelen duurzaamheid onderdeel energietransitie

Voor duurzaamheid (onderdeel energietransitie) zijn middelen beschikbaar vanuit verschillende bronnen.

In de begroting 2023 zijn middelen opgenomen voor exploitatielasten (personeel en uitvoering) en kapitaalslasten.

In de Zomerbrief 2022-2026 is een doorkijk gegeven van extra middelen die door het Rijk beschikbaar worden gesteld voor de uitvoeringslasten die voortkomen uit het Klimaatakkoord. Deze middelen zijn bestemd voor ambtelijke capaciteit en bijbehorende materiele kosten. In de Zomerbrief is ook de richting aangegeven voor de besteding van die middelen. Ten tijde van het opstellen van de Zomerbrief waren de uitkeringsbedragen over de jaren 2023-2025 nog niet bekend en is voor die jaren gerekend met de uitkering van 2022 (€479.000). Inmiddels zijn deze uitkeringen wel bekend (circa €1,5 miljoen per jaar) en opgenomen in het hiernavolgende overzicht.

Voor de aanpak van de gevolgen van de energiecrisis en de bestrijding van energiearmoede zijn door het Rijk specifieke uitkeringen (SPUK) beschikbaar gesteld.

Verder zijn er nog middelen in de reserve duurzaamheid opgenomen voor de Transitievisie Warmte en in de reserve Nijverheid voor het aardgasvrij maken als onderdeel van de proeftuin Aardgasvrije wijken. Tenslotte is door de provincie een subsidie beschikbaar gesteld voor de proces- en projectkosten voor het aardgasvrij maken van het bedrijventerrein Twentekanaal.

In de onderstaande tabel is een overzicht gegeven van de begroting 2022 in relatie tot de beschikbare middelen voor de periode 2023-2026.

Overzicht middelen duurzaamheid	2022	2023	2024	2025	2026
Jaarlijkse exploitatie vast (lonen, overige kosten, diensten derden en subsidies)	829.303	449.705	449.705	449.705	449.705
Jaarlijkse exploitatie na vaststelling bestedingsplan		375.000	375.000	375.000	375.000
Middelen zomerbrief (klimaatakkoord)	479.000 *	1.492.875	1.506.417	1.519.960	***
subtotaal	1.308.303	2.317.580	2.331.122	2.344.665	824.705
Stelpost kapitaallasten (19-NB-2)	125.000	125.000	125.000	125.000	125.000
Stelpost kapitaallasten (20-NB-7.1)	150.000	150.000	150.000	150.000	150.000
subtotaal	275.000	275.000	275.000	275.000	275.000
Gelden specifieke uitkering energiearmoede		2.051.311 **			
Groene pet (subsidieregeling groene daken)	20.000				
Proeftuin Nijverheid aardgasvrij	190.000				
Totaal	1.793.303	4.643.891	2.606.122	2.619.665	1.099.705
Subsidies					
Wijkaanpak Twentekanaal aardgasvrij maken € 45.000					

Toelichting:

(*) Middelen worden gestort in reserve duurzaamheid

(**) te besteden voor 31-12-2023

(***) nog niet bekend

Naast de bovenstaande middelen zijn de volgende reserves beschikbaar

Reserve duurzaamheid (peildatum 13-9-2022)	325.779
Reserve proeftuin Nijverheid aardgasvrij (peildatum 13-9-2022)	
- uitkering fysieke uitvoering aardgasvrij maken	4.240.274
- nog beschikbaar voor proces en projectkosten vanuit bovenstaande reserve	350.000
totaal	4.590.274